

HOOFDSTUK 6. BELEVING VAN GEWELD BIJ JONGEREN

De vraag wat geweld betekent, is problematischer geworden in de laatmoderne cultuur.¹ De literatuur toont aan dat de publieke perceptie van geweld door jongeren gebaseerd is op onwetendheid en onnodige angst voor de bedoelingen en intenties van jongeren. ‘Jongeren in problemen’ worden vervolgens meer en meer omschreven als ‘problematische jongeren’, en hun visie en standpunten worden vaak over het hoofd gezien in wetenschappelijk onderzoek en beleidsbeslissingen. Jongeren komen in hoofdzaak vaak in het nieuws als ‘probleemveroorzakers’, maar daarnaast worden ze ook vaak het slachtoffer van geweld en criminaliteit, wat selectiever belicht wordt in de media. De toenemende erkenning dat geweld binnen de samenleving een probleem is, heeft geleid tot een toename van wetenschappelijk onderzoek naar slachtoffers en daders van geweld. De vraag blijft echter welke betekenissen jongeren zelf geven aan het geweldsfenomeen. Luisteren naar hoe jongeren praten over geweld maakt het mogelijk om de betekenisverlening van jongeren aan geweld te verkennen. Veel onderzoekers focussen op het zoeken naar verklaringen van geweld in de biologische, psychologische of sociale achtergrond van daders en slachtoffers, maar wat geweld werkelijk betekent voor jongeren, blijft onduidelijk. Door jongeren over geweld aan het woord te laten, stellen we ons expliciet als doel om dit onderbelichte aspect van geweld bij jongeren na te gaan. *“We must simply listen to what young people themselves have to say when making sense of their own lives”*.²

Geweld op en door jongeren vanuit het perspectief van de jongeren is immers een weinig onderzocht fenomeen.³ Waar in het criminologisch onderzoek veel aandacht uitgaat naar de aard, prevalentie en achtergronden van geweld gepleegd door jongeren, is er veel minder aandacht voor de perceptie van geweld door jongeren. Nochtans kan verwacht worden dat de stem van jongeren andere accenten kan leggen in het debat over jongerengeweld. Onze interesse in dit boek gaat niet primair uit naar de vragen hoeveel jongeren hoe vaak geweld plegen en welke jongeren geweld plegen, maar richt zich ook op de vraag hoe jongeren geweld definiëren, nader omschreven geweldsituaties beschrijven en wat hun houding tegenover geweld en geweldsituaties

is. Het perspectief van de jongeren wordt met andere woorden mee in het debat getrokken en een centrale plaats verleend.

Er is tot nu toe weinig geweten over de subjectieve beleving van geweld door jongeren, zowel vanuit dader- als slachtofferperspectief. Het doel van dit hoofdstuk is aldus explorerend, waarbij we tot inzichten proberen te komen over de subjectieve beleving van geweld door jongeren zelf. Hiervoor werd gebruikgemaakt van focusgroepen. In focusgroepen worden jongeren expliciet uitgenodigd om naar elkaar te luisteren en op elkaars antwoorden in te gaan. Doordat zij ervaringen uitwisselen, gevoelens delen en van mening verschillen, is elke focusgroep, elk luisterproces, een interactief denkproces over geweld. Op deze manier krijgen jongeren de gelegenheid om te spreken over hun leven, en kunnen we op een efficiëntere manier oorzaken en oplossingen ontdekken inzake hun visie op geweld.

In een eerste paragraaf wordt een overzicht gegeven van de literatuur rond beleving van geweld bij jongeren. Eerder werd vermeld dat hierover weinig onderzoek verricht is en dat het aldus een ‘onderbelicht aspect’ is in de studie naar jongerengeweld. Alvorens in te gaan op ons onderzoek, is het belangrijk na te gaan wat er al geweten is rond de beleving en houding van jongeren ten opzichte van geweld. In de tweede paragraaf worden de gebruikte onderzoeksmethode en steekproef toegelicht, en de resultaten weergegeven.

6.1 Een onderbelicht aspect

De stem van jongeren is belangrijk om andere accenten te leggen in het debat over jongerengeweld. In deze paragraaf geven we een kort overzicht van enkele studies die de beleving van geweld bij jongeren centraal hebben gesteld. Eerst conceptualiseren we de begrippen ‘houding’, ‘gedrag’ en ‘context’.

6.1.1 *Houding, gedrag en context*

✓ Houding

Houdingen zijn hypothetische constructen of verborgen variabelen die bepaald zijn door het interne waardensysteem van een persoon. Individuen ontwikkelen houdingen via een complex en selectief evaluatieproces, gebaseerd op cognitieve en affectieve reacties op levenservaringen.⁴ Houdingen kunnen vluchtig zijn of relatief blijvend, bestand tegen overredende invloeden en zijn in het geheugen niet geïsoleerd van andere houdingen en overtuigingen. Ze worden als het ware in het geheugen opgeslagen

als een associatief netwerk. Dit netwerk laat zien dat houdingen verweven zijn met andere houdingen en verbonden zijn met beelden, overtuigingen, emoties en ervaringen. Sommige houdingen zijn in het geheugen gemakkelijker op te roepen dan andere. Het geheugen bevat twee lagen van houdingen: de ‘oppervlaktehoudingen’ en de ‘innerlijke’ houdingen. ‘Oppervlaktehoudingen’ zijn voor individuen toegankelijker omdat ze sterker gerelateerd zijn aan bijvoorbeeld politieke of religieuze overtuigingen. Deze thema’s worden meer bediscussieerd en er wordt vaker over nagedacht. De ‘innerlijke’ houdingen zijn minder toegankelijk.⁵ De sterkte van een houding heeft betrekking op haar bestendigheid in de tijd, haar tegenkanting tegen overredende invloeden, en haar impact op gedrag of op de verwerking van informatie, en kan erg verschillen. Een houding kan vervolgens ook geleid worden door de opinie van media en politici en wordt op deze manier gevormd door individuele waarden en attitudes enerzijds, in combinatie met de blootstelling aan media anderzijds.⁶

✓ Incongruentie tussen houding en gedrag

Tijdens de adolescentieperiode lijkt geweld een ‘normaal’ verschijnsel, dat zich zowel uitdrukt in ouderschap als in slachtofferschap.⁷ Het is algemeen aanvaard dat houdingen een belangrijke invloed uitoefenen op gedrag, en dus ook op gewelddadig gedrag.⁸ Normatieve overtuigingen en opvattingen over geweld worden als belangrijke mechanismen gezien in de voortzetting van dergelijk gedrag op latere leeftijd.⁹ Vanuit een sociaal-cognitief perspectief beïnvloeden bepaalde attitudes en opvattingen de menselijke interacties. Verschillende studies hebben een verband gevonden tussen de perceptie van geweld als een prosociale handeling en het stellen van gewelddadig gedrag (al dan niet tegen peers). In het geval van geweld kan de overtuiging dat gewelddadig gedrag leidt tot de gewenste resultaten jongeren meer aanzetten tot het stellen van dergelijk antisociaal gedrag.¹⁰ Ook Bruynooghe, Noelanders & Opdebeeck¹¹ stellen dat er een statistisch significante samenhang is tussen opvattingen die geweld legitimeren en het gebruik van geweld, waardoor legitimaties als een risicofactor voor het gebruik van geweld geduid kunnen worden. Van San¹² ziet wel een oorzakelijk verband tussen opvattingen en gedragingen in verband met geweld: door legitimeringen te verschaffen, geeft de cultuur aan de individuen een motivatie om delicten te plegen. Omgekeerd blijkt ook dat jongeren die zowel ernstige als lichte delicten gepleegd hebben positief staan tegenover het gebruik van geweld.¹³ Maar, zegt Shapiro,¹⁴ als een jongere zich positief opstelt ten opzichte van geweld, betekent dit niet noodzakelijk dat hij/zij dergelijk gedrag pleegt of zal plegen; omgevingsfactoren en uitlokkende factoren spelen hierbij een belangrijke rol. Dit maakt duidelijk dat in de complexe sociale realiteit zelden een eenduidige congruentie bestaat tussen normen, houdingen en gedrag, zeker voor jongeren die zich in een overgangsfase bevinden tussen het ‘kind zijn’ en de (jong)volwassenheid.¹⁵

✓ Rol van de context

De beleving van geweld bij jongeren kan niet achterhaald worden door enkel de intentie en houding voor het plegen van geweld bij jongeren te onderzoeken. Iedereen die betrokken is bij een bepaalde gebeurtenis, namelijk dader(s), slachtoffer(s) en getuige(n), heeft een invloed op de betekenis van die gebeurtenis. De betekenisgeving aan een gewelddadige handeling is afhankelijk van interactionele, contextuele, culturele en sociale situationele factoren. Het is de interactie van deze situationele factoren die een bepaalde betekenis produceert.¹⁶ De transactionele of situationele benadering bekijkt gewelddadige gebeurtenissen als een interactie van motieven, percepties, en sociale attributen van de onmiddellijke omgeving. Deze benadering houdt rekening met zowel de motieven die individuen tot gewelddadige situaties brengen als de actuele situatie, namelijk het actueel gedrag dat plaatsvindt binnen de gewelddadige gebeurtenis. Terwijl de werkelijke inhoud en vorm van de gewelddadige handeling en de gevolgen daarvan belangrijk zijn, moet er ook rekening gehouden worden met contextuele invloeden. De context is van belang om geweld te begrijpen. De plaats van de handeling, de relatie tussen en de reactie van de betrokkenen, de waarschijnlijkheid van een interventie, en de beschikbaarheid en prevalentie van gedragsnormen zijn belangrijke mediators van betekenisgeving.¹⁷

6.1.2 *Jongeren over 'geweld'*

✓ Attitude ten aanzien van geweld

De Hogeschool Rotterdam en de Universiteit Antwerpen hebben een voorstudie gevoerd naar de opvattingen en ervaringen van jongeren tussen 12 en 16 jaar ten aanzien van geweld.¹⁸ Er werd aan jongeren uit Rotterdam en Antwerpen gevraagd om bepaalde geweldsvormen zoals vechten normatief te beoordelen aan de hand van, enerzijds 'verkeerd', 'een beetje verkeerd' en 'niet verkeerd', of anderzijds 'gewelddadig' en 'niet gewelddadig'. Uit de studie die werd gevoerd bij Antwerpse leerlingen blijkt dat de meerderheid van de jongeren geweld afkeurt, maar dat er ook een hoge mate van 'onverschilligheid' bij jongeren valt op te merken. Het pesten van klasgenoten vinden twee op drie leerlingen 'verkeerd', een kwart van de leerlingen vindt het een 'beetje verkeerd'. Bijna 40% vindt iemand uitschelden via internet een 'beetje verkeerd', ten opzichte van 27% die het 'niet verkeerd' vindt. Fysiek geweld wordt door jongeren als meer problematisch geacht dan psychisch geweld. Meer bepaald vinden zeven op tien jongeren het 'verkeerd', 20% vindt het een 'beetje verkeerd' en 7% ziet er geen problemen in. Deze hoge mate van 'onverschilligheid' ten aanzien van geweld kan verklaard worden vanuit het feit dat jongeren dagelijks worden geconfronteerd met geweldsituaties op school, op straat en via de media, zodat ze meer en meer 'vertrouwd' geraken met het geweldsfenomeen.¹⁹

De resultaten zijn te vergelijken met de bevindingen uit de Nederlandse²⁰ en Belgische²¹ afname van de ISRD 2 onder jongeren van 12 tot 15 jaar.²² In het Nederlandse onderzoek staat één op vijf jongeren positief tegenover geweld, terwijl een nog kleinere groep er zeer positief tegenover staat (2,6%). De meerderheid van de jongeren staat negatief tegenover geweld (55,6%) en 22% wijst geweld volledig af. Zowel in Nederland als in België werd een significant verband gevonden tussen de houding ten opzichte van geweld van jongeren en hun delictgedrag. Vooral de groep jongeren die zowel ernstige als lichte delicten pleegt, staat (zeer) positief ten opzichte van geweld. Daarnaast komt uit de studies duidelijk naar voren dat meisjes een significant negatievere houding hebben ten opzichte van geweld dan jongens.

✓ Jongens versus meisjes

Uit de literatuur blijkt dat jongens geweld vaker als aanvaardbaar percipiëren dan meisjes. Dat kan verklaren waarom ze ook een hogere kans hebben om zowel dader als slachtoffer van gewelddadig gedrag te worden.²³ Voor jongens is het ‘normaal’ om zichzelf te willen bewijzen door met anderen te vechten.²⁴ Bovendien zou het verklaard kunnen worden door de verschillen in culturele waarden- en normenpatronen: *“een jongen moet sterk en stoer zijn, een meisje zacht en zorgzaam”*.²⁵ Fysiek geweld is volgens jongens de belangrijkste vorm van ‘geweld’.²⁶ Ook meisjes geven fysiek geweld als belangrijkste vorm aan, dit in tegenstelling tot het geweld waar zij hoofdzakelijk mee in aanraking komen.²⁷ Meisjes vullen het begrip ‘geweld’ wel breder in dan jongens, en noemen naast fysiek geweld ook verbaal geweld en vandalisme als vormen van geweld waar zij in aanraking mee komen.²⁸ Ook het pesten van anderen, racistische opmerkingen en seksistische uitspraken worden door meisjes sneller als geweld beschouwd dan door jongens.²⁹ Seksueel geweld en siblinggeweld vormen hier een uitzondering op: meisjes associëren seksueel misbruik vaak niet met de term ‘geweld’, en siblinggeweld wordt door hen eerder als ‘normaal’ beschouwd.³⁰

Roddels en beledigingen komen meer tot stand tussen ‘vriendinnen’ dan ‘vrienden’ – dit in tegenstelling tot het feit dat meisjes hun vriendschap met andere meisjes als ‘het belangrijkste in hun leven’ beschouwen. Verbaal geweld binnen een vriendschapsrelatie wordt door meisjes beschouwd als een krachtige katalysator voor fysiek geweld. Jongeren, en voornamelijk meisjes, hechten veel belang aan hun relaties met peers, maar uit onderzoek blijkt dat de meeste conflicten wel ontstaan binnen deze intieme relaties; de ene keer als dader, de andere keer als slachtoffer.³¹

Verbale conflicten lijken zich dus vaker te manifesteren in de leefwereld van meisjes, wat voor velen een bron van angst vormt.³² Uit de literatuur blijkt dat vrouwen een grotere ‘angst voor criminaliteit’ vertonen dan mannen. In hoofdzaak is dit toe te schrijven aan de hogere fysieke kwetsbaarheid van vrouwen, in vergelijking met

mannen: “(...) *women perceive themselves to be at greater risk (...) than do men, they are usually less able than men to defend themselves physically, and in each situation women are faced with the added possibility of being sexually assaulted*”.³³ ‘Angst voor criminaliteit’ is bij vrouwen net zoals ‘geweld tegen vrouwen’ ingebed, en kan niet los van elkaar worden gezien. ‘Fear of crime’ is met andere woorden steeds tot op zekere hoogte een fundamenteel en onvermijdelijk cultureel, genderbepaald concept.³⁴ Men spreekt bijgevolg niet geheel onterecht over ‘female fear’, en we moeten er derhalve ernstig rekening mee houden dat het concept ‘fear of crime’ een fundamenteel verschillende connotatie heeft.³⁵

Onderzoekers spreken over de ‘schaduwhypothese’³⁶: vrouwen vertonen in diverse situaties en bij de idee aan zeer uiteenlopende potentiële bedreigingen of gevaar meer ‘angst voor (elke vorm van) criminaliteit’ dan mannen, en dit omdat ook in die situaties voor vrouwen steeds een gevaar op seksueel geweld ‘loert’. *“In other words, sexual assault may ‘shadow’ other types of victimization among women. Rape may operate like a ‘master offense’ among women, (...) heightening fear reactions for other offenses*”.³⁷ Ferraro³⁸ stelt dat de ‘fear of crime’ bij vrouwen sterker is wanneer het situaties of delicten betreft waarbij een zekere face-to-face confrontatie met de dader waarschijnlijk lijkt, de zogenaamde ‘personal offenses’, en wanneer deze gepleegd worden door onbekenden in de publieke sfeer³⁹: *“the worst thing that could happen to a woman”*.⁴⁰ Om die redenen spreekt men over een ander angstcomplex of een vorm van ecologische kwetsbaarheid bij vrouwen.⁴¹ Deze ‘ecologische kwetsbaarheid’ kan het best worden gezien als een complexe mix van enerzijds een – in vergelijking met mannen – verhoogde fysieke kwetsbaarheid, en anderzijds een hogere sociale kwetsbaarheid. Dit vertaalt zich niet enkel in een hogere ‘angst voor criminaliteit’, maar ook in een verhoogde gevoeligheid en aandacht voor potentieel bedreigende situaties in de omgeving.⁴²

Geweld wordt door jongens en meisjes aldus verschillend gepercipieerd en moet dan ook anders geconceptualiseerd worden om deze twee verschillende groepen te benaderen. Naast het genderspect als belangrijke variabele verschillen jongeren ook van mening over de mogelijke oorzaken en functies van het geweldgebruik.

✓ Mogelijke oorzaken

In het onderzoek ‘Vrede in Vlaanderen’ dat gevoerd werd in opdracht van het Vlaams Vredesinstituut werd nagegaan hoe de Vlaamse bevolking aankijkt tegen geweld en oorlog.⁴³ Er werd gepeild naar de situaties waarin de Vlaming zelf geweld zou gebruiken aan de hand van zeven items. In tabel 6.1. staat het percentage jongeren, opgesplitst in drie leeftijdscategorieën, dat in de voorgelegde situatie geweld zou gebruiken.

Tabel 6.1. Aantal jongeren dat in de gegeven omstandigheden zelf geweld zou gebruiken, per leeftijd.

	15-18 jaar (N = 84)	19-24 jaar (N = 75)	25-30 jaar (N = 48)	p(X ²).
Als mijn partner of kinderen bedreigd worden	83,3	78,7	91,7	n.s.
Als ik persoonlijk fysiek bedreigd word of word aangevallen	75	80	87,5	n.s.
Als mijn persoonlijke bezittingen bedreigd worden	48,8	37,3	43,8	n.s.
Als men mij onrechtvaardig behandelt	27,4	12	16,7	0,043*
Als men mij of mijn naasten beledigt	22,6	10,7	10,4	0,062
Als ik heel erg boos ben	11,9	5,3	4,2	n.s.
Nooit	2,4	6,7	0	n.s.

n.s. = niet significant; $p < 0,10$; * $p < 0,05$

Bron: Vrede in Vlaanderen 2007.

Op basis van deze secundaire analyse stellen we vast dat meer dan acht op tien jonge Vlamingen geweld overweegt om zijn partner of zijn kinderen te beschermen, en twee derde overweegt ook geweld als ze zelf worden bedreigd of aangevallen. De overige voorgelegde situaties worden veel minder vermeld. Ook in andere studies komt naar voren dat jongeren het gebruik van geweld aanvaardbaar vinden wanneer het op zelfverdediging aankomt⁴⁴ en om familieleden te beschermen, bijvoorbeeld als er over hen geroddeld wordt.⁴⁵ Verbale en fysieke provocaties, onder andere tegen dierbare personen, vormen voornamelijk voor mannen een aanleiding voor een gewelddadige confrontatie. Volgens Davis & de Haan⁴⁶ voelen jongens en mannen zich bedreigd of aangevallen in hun mannelijke genderidentiteit. Geweld is dan een mogelijk middel om dit te herstellen. Uit de tabel blijkt bovendien dat, hoe ouder de jongeren, hoe minder snel zij geneigd zijn geweld te gebruiken, behalve als de partner of kinderen worden bedreigd.

Een ander motief om geweld te plegen is, volgens jongeren, een aantasting van het zelfrespect.⁴⁷ De Haan⁴⁸ concludeert dat in veel gevallen geweld ontstaat wanneer iemands positieve zelfbeeld door anderen wordt aangevallen of bedreigd. Het geweld kan volgens jongeren ook toegeschreven worden aan het niet kunnen verwerken van emoties, bijvoorbeeld ten gevolge van jaloezie, agressie of intolerantie.⁴⁹ Daarnaast worden de invloed van drugs of alcohol en de nood aan zelfverdediging als motieven aangehaald. Ook het schenden van een rechtvaardigheidsgevoel kan aanleiding geven tot geweld tegen een persoon.⁵⁰ Tijdens het afwegen van het al dan niet stellen van delinquent gedrag redeneren jongeren vanuit hun eigen leefwereld en halen ze criminogene factoren aan die binnen deze context gesitueerd kunnen worden. Als beïn-

vloedende factoren noemen zij gender- en persoonlijkheidseigenschappen, maar ook factoren zoals de nood om bij vrienden te horen, een spanningsbehoefte, een nood aan amusement, impulsiviteit, drugs en een consumptiebehoefte. Jongeren zijn zich bewust van de invloed die vrienden kunnen uitoefenen op hun gedrag.⁵¹ De jongeren beseffen dat er aan delinquent gedrag ook nadelen verbonden zijn, maken bewust of onbewust een afweging en zien af van jeugdcriminaliteit als ze merken dat de nadelen de voordelen ervan overstijgen.⁵² Deze eerder rationele afweging om geweld te plegen kan als tegenhanger gezien worden van de meer expressieve vormen van geweld – geweld gebruikt als uitlaatklep voor frustratie, zoals impulsief gedrag.

Factoren die delinquent gedrag kunnen doen afnemen, kunnen ook gesitueerd worden binnen de leefwereld van de jongeren. De identificatie met een slachtoffer kan voldoende zijn om zich te onthouden van een delict. Ook intrinsieke morele motiveringen kunnen een rol spelen. Sommige daden ‘doe je gewoon niet’ uit respect voor het slachtoffer, volgens de jongeren.⁵³ Het thema ‘geweld’ is bij jongeren thuis soms het onderwerp van een gesprek,⁵⁴ waarbij ouders hun kind(eren) voornamelijk advies geven over hoe zij moeten reageren op geweld: weggaan en melden aan de ouders komt voornamelijk voor bij meisjes, zichzelf verdedigen komt vooral voor bij jongens. Slovak, Carlson & Helm⁵⁵ benadrukken de invloed van het gezin op de attitude van jongeren op geweld. Zij stellen dat wanneer jongeren in het gezin in aanraking gekomen zijn met geweld (mishandeling door ouders, conflicten tussen ouders, enzovoort), zij geweld eerder als een ‘normaal verschijnsel’ percipiëren in vergelijking met jongeren die niet in aanraking zijn gekomen met huiselijk geweld. In hoofdstuk 2 zagen we reeds dat geweld door ouders of andere volwassenen een risicofactor is voor de ontwikkeling van gewelddadig gedrag bij kinderen. Bovendien wordt dit risico groter als kinderen zelf lichamelijk mishandeld worden door hun ouders.⁵⁶

Jongerengeweld kan ook voor een deel als een uiting van eigenrichting gezien worden.⁵⁷ Ten aanzien van de legitimiteit van bedreigingen, intimidatie en het gebruik van fysiek geweld, blijken jongeren mede op grond van hun eigen ervaringen met geweld andere normen te ontwikkelen. Zij keuren het inschakelen van de politie af als een teken van zwakte of een vorm van verraad. Omgekeerd propageren zij individuele en collectieve zelfredzaamheid (selfhelp). Er zijn drie condities waaronder jeugdgeweld in toenemende mate het karakter van eigenrichting kan aannemen: wantrouwen tegenover politie en justitie, een subcultuur waarin de eenheid van de buurt centraal staat, wat tot uitdrukking wordt gebracht in territoriale aanspraken, en een omgeving met een voortdurende dreiging van geweld. Wanneer deze condities elkaar nog eens versterken, is er het risico dat een subcultuur ontstaat waarin het geweld zich ook tegen de politie keert.

Eerder hebben we het leeronderzoek bij Antwerpse en Rotterdamse leerlingen aangehaald. Aan de leerlingen in Rotterdam werd gevraagd hoe ze het geweld persoonlijk hebben ervaren, in de zin van 'leuk', 'spannend', 'eng', beangstigend'. Vijftien tot twintig percent van de jongeren vond bepaalde geweldsactiviteiten waarbij ze persoonlijk betrokken waren 'leuk' en 'positief spannend'. In Rotterdam werden aan de jongeren stellingen voorgelegd die betrekking hadden op het 'mooie, leuke, lekkere en kunstzinnige' van geweld. Er werden een zestal stellingen aan de jongeren voorgelegd, afkomstig uit het onderzoek van Schinkel,⁵⁸ die het geweldsformalisme (zie 2.1.5) getoetst heeft. De helft van de jongeren was het 'niet eens' met de opvatting 'geweld is fun', 34% was het 'eens noch oneens'. 16% van de jongeren was het 'eens' met de stelling en vindt geweld aantrekkelijk. Ook uit het onderzoek van Schinkel blijkt dat jongeren het eens zijn over de esthetiek van fysiek geweld en geweld als rechtvaardiging en vergelding, maar daartegenover kwam uit het onderzoek sterk naar voren dat jongeren ook zeer afwijzend staan tegenover het leuk, lekker of 'cool' vinden van rake klappen uitdelen en anderen pijn doen. De resultaten worden weergegeven in tabel 6.2.

Tabel 6.2. Aantal jongeren dat het eens is met items van de geweldsformaliseschaal.

Item	N	%
Een flying kick in het echt kan mooi zijn	739	43
Af en toe is het leuk iemand die dat verdient een klap te geven	746	47
Het is leuker iemand met wie je ruzie hebt in elkaar te slaan dan het uit te praten	746	14
Ik kan me voorstellen dat je iemand die je niet kent voor de lol een klap geeft	746	7
Geweld op tv is leuk, maar in het echt kan het ook leuk zijn	742	11
Geweld kan in het echt soms gewoon lekker zijn	746	10
Iemand pijn doen kan lekker zijn	740	12
Met vrienden iemand pakken is soms cool	738	7

Bron: De Jong & Schinkel (2005).⁵⁹

Uit de tabel blijkt dat 43% van de jongeren het '(helemaal) eens' is met de stelling 'ik vind een goed uitgevoerde flying kick wel mooi', 28% van de jongeren is het daar '(helemaal) niet mee eens'. Bijna de helft van de jongeren is het '(helemaal) eens' met de stelling 'af en toe is het leuk iemand die dat verdient een klap te geven' ten opzichte van 32% dat het niet eens is met deze stelling. Naarmate jongeren zeggen meer plezier te beleven aan het uitoefenen van geweld, zullen zij dat ook vaker doen, volgens Schinkel & De Jong. Verder scoren jongeren die in aanraking zijn gekomen met geweld (voornamelijk in groep) hoger op de geweldsformaliseschaal, wat be-

tekent dat zij meer plezier beleven aan het plegen van geweld dan jongeren die lager scoren op deze schaal.

6.2 Geweld ontrafeld

Om de beleving van geweld bij jongeren te doorgronden, is er nood aan een methode die toelaat: (1) de jongeren te laten deelnemen aan het onderzoek, (2) hun perceptie van geweld te bestuderen, (3) hun attitude en ervaringen met betrekking tot geweld te achterhalen, (4) hun visie op de mogelijke oorzaken en remedies voor geweld in kaart te brengen en (5) hen een grote controle over het onderzoeksproces te geven. Het is met andere woorden in dit kwalitatief gedeelte van het onderzoek expliciet onze betrachting om de visie en beleving van geweld bij jongeren te bestuderen, binnen de context van hun leven. De focus in het onderzoek ligt niet op bepaalde doelgroepen van jongeren, zoals bendeleden of jongeren in een gemeenschapsinstelling, maar op 'doorsnee' Vlaamse jongeren. Er werden focusgroepen georganiseerd waarbij gewerkt werd met vignetten en foto's. Op basis van dergelijke werkvormen kunnen we achterhalen welke situaties jongeren als gewelddadig percipiëren en waarom, of ze dergelijke situaties herkennen op basis van hun eigen ervaringen en wat hun attitude ten aanzien van deze situaties is. Reflecties over mogelijke oorzaken en over mogelijke manieren om hier tegen op te treden, kunnen hierdoor ook gestimuleerd worden.

6.2.1 *De onderzoeksmethode*

✓ De focusgroepmethode

De afgelopen tien jaar is de literatuur rond onderzoek met kinderen en jongeren enorm toegenomen. Deze literatuur stelt dat kinderen geen passieve objecten zijn van onderzoek, maar 'active agents' met een eigen mening en perceptie: 'human beings' in plaats van 'human becomings'.⁶⁰ Rekening houden met de leefwereld en de perceptie van jongeren vraagt met andere woorden ook consideratie bij de keuze van de gepaste methoden en technieken voor het onderzoek. De houding van jongeren ten aanzien van geweld werd door ons onderzocht aan de hand van focusgroepen. Een focusgroep is een methode om informatie te verkrijgen over de voorkeuren en waarden van personen met betrekking tot een bepaald onderwerp. In tegenstelling tot individuele interviews, stellen focusgroepen de deelnemende individuen in staat om hun opvattingen te ontwikkelen en naar voren te brengen in een eerder 'natuurlijke' sociale context. Focusgroepen zijn een goede onderzoeksmethode om op een relatief

korte termijn gegevens te verzamelen over een nieuw te exploreren onderwerp. De moderator en de notulist werken nauw samen om de focusgroepen te optimaliseren. Deze methode is dus een uitstekende manier om percepties, attitudes en ervaringen van geweld bij jongeren in dit onderzoek te bestuderen. Bovendien maakt het ‘geweld’ als een gevoelig maatschappelijk onderwerp bespreekbaar. Meer informatie over deze onderzoeksmethode is te vinden in bijlage 2. Om de feiten over en de beleving van een bepaald fenomeen te achterhalen, moet de onderzoeker respondenten zelf aan het woord laten zonder hen benoemen voor te leggen. Een manier om dat te doen, is het werken met activerende technieken, eerder dan een klassieke vragenlijst te gebruiken.⁶¹ Op deze manier worden deelnemers aangesproken en gemotiveerd om aan het gesprek deel te nemen. Bovendien garandeert het een maximale participatie van deelnemers en maakt het een gevoelig onderwerp toegankelijk, in het bijzonder bij jongeren.⁶²

Elke onderzoeksmethode heeft zijn beperkingen, dus ook de focusgroepmethode. We moeten hier met twee belangrijke beperkingen rekening houden. Ten eerste moeten de respondenten zich inleven in een beschreven situatie of foto en bedenken wat ze in een dergelijke situatie zouden doen, voelen, enzovoort. Er wordt dus geen werkelijk gedrag gemeten, maar intenties. We gaan ervan uit dat intenties indicaties zijn voor het werkelijke gedrag en de werkelijke gevoelens van mensen, en hoe zij deze situatie percipiëren.⁶³ Als tweede beperking van de focusgroepmethode geldt dat de validiteit en betrouwbaarheid van de groepen niet gegarandeerd kan worden. Jongeren kunnen, net zoals volwassenen, liegen. Het gevoelige thema kan de jongeren ervan weerhouden om over hun ervaringen te vertellen. Er moet aldus rekening gehouden worden met mogelijke sociaal wenselijke antwoorden van jongeren.

✓ Samenstelling van de steekproef

De opzet van het onderzoek was om veertien focusgroepen te houden, met gemiddeld acht jongeren per groep. De concrete invulling van de focusgroepen werd gevoed door de bevindingen uit het theoretische en kwantitatieve luik. Omdat het onze bedoeling was een ruime waaier aan betekenissen te achterhalen, moest de onderzoeksgroep veel diversiteit bevatten. In het boek werd er al eerder op gewezen dat verschillen in geslacht, leeftijd en onderwijsvorm belangrijke kenmerken zijn die gepaard kunnen gaan met andere opvattingen en meningen over geweld. Als kenmerken hebben we behouden: (1) geslacht, (2) leeftijd, (3) onderwijsvorm, (4) beroepsstatus en (5) het behaalde diploma. De opdeling per leeftijd is noodzakelijk omdat we met jongeren verwijzen naar een erg heterogene groep tussen 12 en 25 jaar. We hebben de jongeren opgesplitst in drie leeftijdscategorieën om een zo adequaat mogelijke dataverzameling toe te laten: 12-15-jarigen, 16-18-jarigen en 19-25-jarigen. Binnen de leeftijdscategorieën 12-15 jaar en 16-18 jaar werden acht – met twee extra⁶⁴ – focusgroepen

afgenomen, waarbij opgesplitst werd per geslacht en onderwijsvorm. Het geslacht blijkt immers een belangrijke variabele te zijn in de houding van jongeren ten aanzien van geweld, evenals in het dader- en slachtofferschap. Er worden per leeftijdscategorie dus twee groepen geselecteerd met meisjes en twee groepen met jongens. Verder werden de groepen opgesplitst per onderwijsvorm: één focusgroep met jongens en één met meisjes uit een aso- (en tso-) richting, en één focusgroep met jongens en één met meisjes uit een (d)bsc-richting. Uit onderzoek blijkt dat naast de leeftijd en het geslacht, ook de onderwijsvorm een belangrijke variabele is: jongeren uit het (d)bsc komen het meest in aanraking met geweld, jongeren uit het tso in mindere mate, en jongeren uit het aso en kso in nog mindere mate.⁶⁵ Binnen de leeftijdsgroep van 19 tot 25 jaar werden er vier focusgroepen gehouden, die opgedeeld werden per geslacht en beroepsstatus (student en niet-student). Er werden twee focusgroepen gehouden met studenten en twee met werkende jongeren.⁶⁶ De onderzoeksgroep is bekomen via professionele kanalen en via netwerking. In totaal hebben 106 jongeren deelgenomen aan veertien focusgroepen. In bijlage 2 is een overzicht van de kenmerken van alle respondenten terug te vinden.

Voor de organisatie van de focusgroepen met jongeren van 12 tot 18 jaar werd samengewerkt met scholen, met uitzondering van twee groepen die georganiseerd werden binnen een jeugdbeweging. Voor de organisatie van de focusgroepen met studenten, werden de studenten persoonlijk aangesproken door onderzoekers in cafetaria's van hogescholen en studentenrestaurants. Deze groepen komen op bepaalde tijdstippen samen, waardoor het eenvoudiger is om hen samen te krijgen dan toevallig geselecteerde individuen. De focusgroepen met werkende jongeren werden samengesteld via netwerking met collega's, vrienden en familieleden. Omdat er niet gevarieerd werd naargelang verstedelijkingsgraad, werden op voorhand Vlaamse steden en dorpen gekozen waar jongeren werden bevraagd. De verschillende focusgroepen werden over vier centrumsteden en twee gemeenten in Vlaanderen verdeeld. Alle jongeren kregen als incentive een filmticket per post opgestuurd met bijgevoegd een begeleidende brief.

✓ Het onderzoeksmateriaal

Het onderzoeksmateriaal bestaat uit twee onderdelen: het aanbod van geschreven vignetten en het aanbod van fotomateriaal. Er werden vier vignetten opgesteld die kort een verhaal weergeven waarin jongeren een vorm van geweld zouden kunnen herkennen. In de beschrijvingen komt het woord 'geweld' niet voor. Er waren verhalen met de volgende inhoud: (vignet 1) siblinggeweld, (vignet 2) steaming,⁶⁷ (vignet 3) ongewenst seksueel gedrag, en (vignet 4) vandalisme. Naast het aanbod van vignetten werd ook visueel materiaal gebruikt. Vier foto's werden gebruikt om beschrijvingen te genereren

die de jongeren zelf gebruiken. De foto's geven de volgende geweldsituaties weer: (foto 1) fysiek geweld tegen een kind, (foto 2) gevecht tussen twee mannen,⁶⁸ (foto 3) happy slapping⁶⁹ en (foto 4) diefstal van een oude vrouw. Het gebruikte materiaal is terug te vinden in bijlage 2. Om de gesprekken te voeren hebben we gebruikgemaakt van een uitgebreid gespreksschema of een topiclijst die te raadplegen is in bijlage 2.

✓ De onderzoeksmethode voor de gegevensverwerking

Een eerste stap in de analyse bestond uit de transcriptie van de geluidsopnames. Er werd voor gekozen om de volledige opname uit te typen, zodat de context van het groepsgesprek niet verloren zou gaan. De drie codeerfasen van Straus & Corbin⁷⁰ werden gevolgd, namelijk (1) open coderen, (2) axiaal coderen, en (3) selectief coderen (zie bijlage 2). Verder werden de gegevens geanalyseerd via een constante vergelijkingsanalyse. Er werd gewerkt met verschillende groepen om verschillende thema's die zijn voortgekomen uit de ene groep te vergelijken met andere groepen. Tijdens de analyse stonden de onderzoeksvragen centraal. Tot slot werd er ook gekeken naar hoe de geanalyseerde gegevens zich verhouden tot de bestaande literatuur over jongerengeweld.

6.2.2 *Jongeren aan het woord*

In deze paragraaf geven we een overzicht van de analyse en het materiaal dat verzameld werd tijdens de focusgroepen met jongeren. Vooreerst wordt een overzicht gegeven van de betekenissen van geweld zoals omschreven en beleefd door jongeren. We gaan dieper in op de verschillende benamingen en specificaties van wat geweld is, en wat geen geweld is, zoals aangereikt door de jongeren zelf. Daarna wordt dieper ingegaan op de attitude en houding van jongeren ten aanzien van verschillende geweldsituaties en geweld in het algemeen. Naar aanleiding hiervan gaan we in op de ervaringen van jongeren met geweld, als dader en slachtoffer, en de beweegredenen voor en betekenisgeving aan het geweld. Er wordt tevens een overzicht gegeven van situaties waarin jongeren in staat zijn geweld te plegen en hoe zij hun eigen ouderschap beleven en percipiëren. Verder wordt stilgestaan bij wat jongeren onder de 'zin' van het geweld verstaan. Tot slot geven we een beschrijving van de mogelijke oorzaken van en remedies tegen geweld, andermaal geformuleerd door jongeren zelf.

Het is belangrijk te benadrukken dat het in dit gedeelte steeds gaat om subjectieve, persoonlijke invullingen van het begrip 'geweld'. De nadruk ligt met andere woorden op hoe jongeren geweld percipiëren en wat zij als geweld definiëren en ervaren.⁷¹

6.2.2.1 De betekenis van geweld

In dit gedeelte wordt dieper ingegaan op de manier waarop jongeren invulling geven aan het begrip ‘geweld’. Deze invullingen geven jongeren eerst als antwoord op een open vraag. Naar aanleiding van deze open vraag en na gericht doorvragen, geven de jongeren verdere verduidelijking, specificaties en verbijzonderingen van de eigenschappen of kenmerken, verbonden aan de dader of het slachtoffer, waaraan moet worden voldaan vooraleer er over geweld gesproken kan worden.

□ *Geweld is schade toebrengen*

Veel jongeren associëren geweld met fysieke contacten. Ze geven als voorbeelden ‘vechten’, ‘slaan’, ‘steken’, ‘aan de haren trekken’, ‘trappen’, ‘schoppen’, ‘moord’. Als deze jongeren denken aan geweld, denken ze voornamelijk aan lichamelijk geweld. Daarnaast zijn er ook jongeren die geweld breder definiëren dan louter het fysieke en een onderscheid maken tussen verbaal en non-verbaal geweld. Onder verbaal of psychisch geweld wordt verstaan: ‘schelden’, ‘roepen’, ‘harde woorden’, ‘beledigen’, ‘iemand lastigvallen’.

G9: *Vechten, slaan en (...) onbeleefd. Je kunt ook met woorden gewelddadig zijn, bijvoorbeeld iemand pesten, uitmaken.*

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

Behalve over lichamelijk en psychisch geweld spreken sommige respondenten ook over seksueel geweld, dat dan voornamelijk wordt geassocieerd met het dwingen tot de geslachtsdaad. Enkele jongeren vermelden ook vormen van structureel geweld, die ingebed zijn in de maatschappelijke en politieke structuren en wetten van onze samenleving. Een meisje antwoordt het volgende op de vraag welke woorden zij associeert met geweld:

G1: *Geld, omdat ..., over de bezittingen van mensen. Land, als ze het niet eens zijn wie wat heeft, bijvoorbeeld de grenzen. Dictator, als er iets erg is, zodat ze burgeroorlogen gaan voeren. En armoede, dat de armen gaan opkomen tegen de rijken.*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

Uit de verschillende vormen, voorbeelden en invullingen van geweld die jongeren vermelden, kan worden opgemaakt dat zij geweld vooral omschrijven in termen van pijn, schade toebrengen, kwetsen. Dit wordt door de jongeren zelf verder verduidelijkt en gespecificeerd. Zo merken zij op dat de schade fysiek, psychisch, structureel of financieel kan zijn.

G8: *Als je iemand slaagt, zal die dat ook aan de binnenkant voelen, omdat dit echt wel pijn doet. Als je maar iets zegt, of zo, zal die wel zeggen: "Dat is niet erg". Maar in haar eigen kan dat wel kwetsend zijn.*

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

G3: *Misschien wel die mensen van het huis, omdat het veel gekost heeft, zoals de ruiten (...) Dat is financiële pijn.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

□ *Geweld gericht tegen personen en zaken*

Volgens de meeste respondenten moet er in een geweldsituatie altijd sprake zijn van een slachtoffer. Sommige jongeren, voornamelijk de minderjarigen, stellen dat geweld per definitie (direct) slachtofferschap impliceert.

G4: *Ik denk dat dit meer vernielen is, geen geweld. Geweld vind ik tegen iemand, niet tegen een huis of zo.*

[♀, 16 jaar of ouder, dbso]

Anderen gaan verder en geven een enge beschrijving van geweld waarbij ze spreken over geweld indien het slachtoffer daadwerkelijke fysieke verwondingen heeft. Diefstal bijvoorbeeld wordt in die optiek pas als geweld gepercipieerd als er een directe lichamelijke confrontatie is tussen een dader en een slachtoffer.

G6: *Die oma raakt niet gewond, dus het is niet echt geweld.*

G5: *Dat weet je niet, want door die handtas weg te trekken, kan die oma wel vallen.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

De oudere adolescenten definiëren bepaalde situaties ook als geweld wanneer er sprake is van een indirect slachtoffer, zoals in het geval van vandalisme. Anderen vinden dan weer dat vandalisme benoemd moet worden als een disrespect voor andermans eigendommen, en niet zozeer als geweld.

G9: *Bij geweld is er altijd wel een slachtoffer.*

G2: *Ik denk dat ook, dat er steeds een slachtoffer is.*

G3: *Niet altijd rechtstreeks, maar er is altijd wel iemand de dupe.*

[♂, student]

Naast geweld tegen personen (direct of indirect), geven jongeren ook aan dat er geweld gebruikt kan worden tegen goederen. Hier maken ze een onderscheid op basis van het object van geweld, zoals Hoogerwerf⁷² en Boeykens⁷³ ook in de literatuur

aangeven. Het vernielen van zaken, zoals ‘op auto’s schoppen’, ‘met molotovcocktails gooien’ en ‘ruiten inslaan’ beschouwen sommige jongeren als geweld. De jongeren percipiëren de handeling op zich als gewelddadig, ongeacht of ze gericht is tegen personen of zaken.

G2: *Je schopt op auto's en je maakt dingen kapot. Dat doe je toch meestal met geweld. Dat ga je niet rustig, op je dood gemakje doen. (gelach). Allez...*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

De jongeren geven ook beschrijvingen van geweld die de nadruk leggen op het slachtoffer. Om te kunnen spreken van geweld is de rol van het slachtoffer hier belangrijk. De aard van het geweld, in grote lijnen hetzij fysiek hetzij psychisch, doet in deze niets ter zake. Zo definiëren sommige respondenten geweld ruimer en stellen ze dat geweld alle gedragingen of gebeurtenissen zijn die het slachtoffer tegen zijn wil moet ondergaan, waarbij een persoonlijke grens bij het slachtoffer wordt overschreden. In deze invulling van geweld is er ruimte voor individuele verschillen, afhankelijk van de subjectieve perceptie en tolerantiegrens van de persoon in kwestie.

G4: *(...) andere mensen slaan die dat niet willen, zoals afpersen. Ik vind dat geweld, omdat je hen dingen laat doen die zij niet willen.*

[♂, 16 jaar of ouder, aso]

In de specifieke context van ongewenste intimiteiten, zoals in vignet 3 (ongewenst seksueel gedrag),⁷⁴ wordt deze gedachtegang door verscheidene respondenten verder doorgetrokken. Ze stellen dat er pas sprake is van daadwerkelijk seksueel geweld als het slachtoffer een teken of een signaal geeft dat hij of zij het niet wil en de pleger blijft verder doen. Ook in de literatuur zijn er aanwijzingen dat, voor een goede interpretatie van het begrip geweld, rekening gehouden moet worden met de perceptie van de rechtstreeks betrokkenen over het gedrag of de gebeurtenis.⁷⁵ Echter, een ruime tolerantiegrens als subjectieve drempel betekent volgens de respondenten niet noodzakelijk dat het gedrag of de gebeurtenis ook aanvaardbaar is. In bepaalde gevallen blijft het evengoed geweld, ook al wordt de grens van het individuele slachtoffer niet overschreden. Jongeren zien verbale beledigingen hier als een voorbeeld: alhoewel er mensen zijn die zich niets aantrekken van beledigingen, zijn er anderen die hierdoor gekwetst worden en mentale schade ondervinden.

G1: *Ik vind het juist dat de ene meer kan verdragen dan de andere, maar het feit dat iemand iets zegt of iets doet, kan al geweld zijn, ook al kan je verdragen dat iemand "dikke trut" zegt. Dat is al niet juist.*

[♀, werkend]

□ *De intentie van de dader*

Er zijn ook jongeren die stellen dat de intentie van de dader de doorslag geeft om gedragingen of gebeurtenissen al dan niet als geweld te bestempelen. Geweld wordt hier vrijwel uitsluitend gepercipieerd en gesitueerd aan de daderkant. Ten eerste wordt er een onderscheid gemaakt tussen opzettelijk en onopzettelijk geweld, waar opzettelijk geweld door de respondenten wordt gezien als het welbewust plegen van geweld door personen op andere personen of goederen. Onopzettelijk geweld wordt volgens jongeren niet doelbewust gepleegd, er is geen opzet in het spel. De meerderheid van de jongeren percipieert vignet 3 (ongewenst seksueel gedrag) niet als geweld, voornamelijk omdat de betrokkene (Pieter) geen intentie heeft om Liesbeth te kwetsen. Er was geen opzet aanwezig bij Pieter om Liesbeth psychische of fysieke schade toe te brengen.

G1: *Misschien heeft Pieter Liesbeth fout begrepen. Dat kan. Dan is het geen geweld, anders wel.*

I: *Wanneer is het volgens jou wel geweld?*

G1: *Als de intentie van Pieter slecht is, dan is het geweld.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

Een tweede onderscheid gemaakt door jongeren betreft de intentie van de dader om de betrokken persoon al dan niet materiële of immateriële schade toe te brengen. Bijvoorbeeld in het geval van vandalisme is er, volgens de jongeren, enkel sprake van geweld als de betrokkene weet aan welke persoon of personen hij schade toebrengt, en dit doet met de intentie deze persoon of personen te kwetsen.

G1: *Als je expres de auto ingooit, om de persoon te kwetsen, dan vind ik het wel geweld.*

G3: *Maar ook al is dat niet om die persoon te kwetsen. Als je beseft dat dit van iemand is ... Neem nu deze stoel. Die is van de (organisatie). Als ik die kapot maak, is dat toch geweld. Dat is geweld tegen de (organisatie).*

G1: *Ik vind dit enkel geweld als het echt bedoeld is om de (organisatie) daar mee te raken.*

[♀, student]

□ *Machtsrelatie*

Een aantal jongeren omschrijft geweld als oneerlijkheid en het uitoefenen van macht door een partij op een andere partij. Naar hun mening is de dader vaak iemand die fysiek sterker is dan het slachtoffer, of zijn er meerdere daders tegenover slechts één slachtoffer, waardoor het slachtoffer kwetsbaar is en machteloos staat. Volgens de jongeren is er in dat opzicht in een geweldsituatie steeds sprake van een 'meerdere' en een 'mindere'. We zagen reeds dat deze 'onevenwichtige machtsrelatie' tussen dader(s) en slachtoffer(s) ook door Patfoort⁷⁶ in haar definitie van geweld benadrukt wordt.

G3: *Oneerlijkheid, want vaak zie je, als je geweld gebruikt, dat het veel mensen tegen één is.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

□ *Geweld als agressie*

De term ‘agressie’ wordt door enkele jongeren doorheen de focusgroepen ter sprake gebracht. Wat deze term juist inhoudt of voor hen betekent, is wederom niet gemakkelijk te definiëren of onder woorden te brengen. Sommigen vinden agressie een adjectief voor de dader: geweld wordt gepleegd door agressieve personen. Het wordt door jongeren ook gebruikt en benadrukt als een synoniem voor geweld. Anderen zijn van mening dat agressie gericht is tegen voorwerpen, en geweld tegen personen. Met het gebruik van de term ‘agressie’ wordt de nadruk gelegd op de rol en de houding van de dader, los van de interpretatie door of beleving van het slachtoffer.

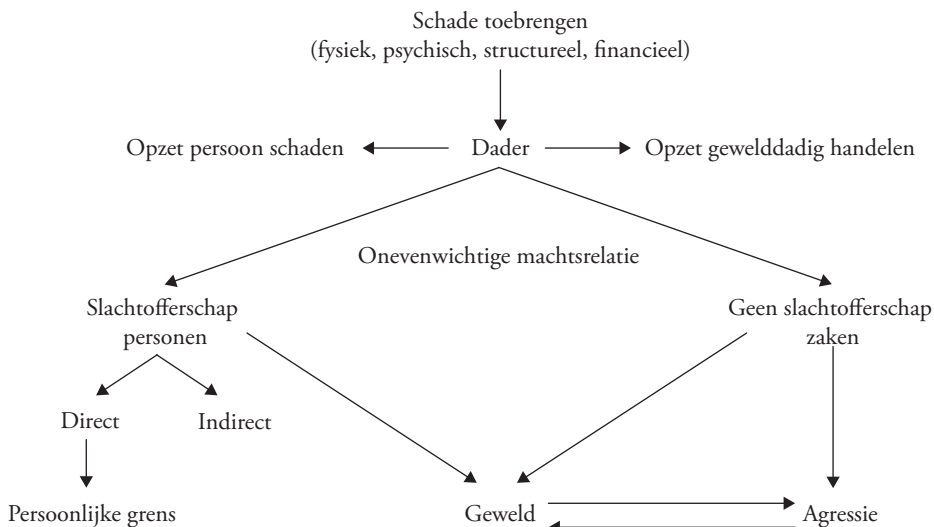
G1: *Ik vind agressie een gevoelige toestand dat je hebt. Dat kan je uiten tegen alles. Maar geweld is echt tegen levendige objecten, mensen en dieren.*

[♀, student]

□ *De betekenis van geweld samengevat*

Hoe jongeren geweld percipiëren en in welke omstandigheden er van geweld gesproken kan worden, wordt in figuur 19 samengevat.

Figuur 6.1. De betekenis van geweld.

Jongeren gebruiken verschillende distincties en typologieën om geweld onder woorden te brengen, die elk op hun manier verwijzen naar een eerder enge of een eerder brede definitie van geweld. In de literatuur zijn er ook allerhande typologieën van geweld beschreven die samen een brede invulling van geweld geven. Een enge benadering die in de literatuur gebruikt wordt is ‘crimineel geweld’. Daarnaast geven verschillende auteurs allerlei specificaties van geweld zoals ‘structureel geweld’, ‘geweld tegen goederen en personen’, ‘geweld tegen zichzelf’, en ‘het dreigen van geweld’. Bovendien wordt er, zoals eerder vermeld, ook naar de machtsdimensie tussen dader en slachtoffer verwezen als er gesproken wordt over geweld.

Net zoals er in de literatuur verschillende invullingen van geweld voorhanden zijn, geven jongeren zeer diverse vormen en specificaties van gedrag die onder de noemer ‘geweld’ geplaatst kunnen worden. Voor veel jongeren blijft geweld beperkt tot fysieke acties tegen personen – zoals slaan of vechten – en de uitkomst van deze acties, in de vorm van kwetsuren en verwondingen. Voor anderen is geweld een ruimer begrip dat het louter fysieke overstijgt. In dat opzicht wordt onder andere gesproken over psychische, seksuele, verbale, structurele en andere vormen van geweld. Uit de verscheidene vormen, voorbeelden en invullingen van geweld die jongeren vermelden, kunnen we opmaken dat zij geweld vooral omschrijven in termen van pijn, schade toebrengen en kwetsen. Sommige respondenten expliciteren dat er geweld toegebracht kan worden aan zowel personen (direct en indirect) als goederen. De jongeren geven ook beschrijvingen van geweld die de nadruk leggen op de rol en ervaring van het slachtoffer. Zo definiëren sommige respondenten geweld als alle gedragingen of gebeurtenissen die het slachtoffer tegen zijn wil moet ondergaan, waarbij een persoonlijke grens van het slachtoffer wordt overschreden. Er zijn ook jongeren die stellen dat de intentie van de dader de doorslag geeft om al dan niet te spreken van geweld. Hierbij wordt enerzijds verwezen naar het opzettelijke karakter bij het aanbrengen van schade, en anderzijds naar het gericht schade toebrengen (materieel of immaterieel) aan personen. Jongeren geven ten slotte aan dat er tussen dader en slachtoffer steeds sprake is van een (onevenwichtige) machtsverhouding.

Aan de hand van deze specificaties rangschikten de jongeren de acht situaties (vier vignetten en vier foto's) op een schaal van ‘minst geweld’ naar ‘meest geweld’. Twee situaties kwamen nadrukkelijk terug als ‘meest gewelddadig’. Het ging om fysiek geweld tegen een kind (foto 1) en happy slapping (foto 3). De psychische en fysieke schade die toegebracht wordt aan het slachtoffer, is de voornaamste reden om deze situaties als ‘meest gewelddadig’ te percipiëren. Welke situaties jongeren als ‘minst geweld’ beschouwen is minder eenduidig. Siblinggeweld (vignet 1), ongewenst seksueel gedrag (vignet 3) en vandalisme (vignet 4) werden door de meeste jongeren als ‘minst geweld’ gepercipieerd. De situatie beschreven in vignet 1 beschouwen veel jongeren als ‘onschuldig’ en ‘normaal’. Jongeren geven als reden om vignet 3 als het

‘minst geweld’ te percipiëren aan dat er in deze situatie geen intentie aanwezig is om de betrokkene schade toe te brengen. Vandalisme tot slot wordt door veel jongeren niet als geweld beschouwd omdat er geen directe (lichamelijke) confrontatie is tussen dader en slachtoffer.

6.2.2.2 Attitude tegenover geweld

In wat volgt wordt beschreven hoe jongeren geweld percipiëren en ervaren in hun leefwereld.

□ *Allochtonen en geweld*

Uit de gesprekken kwam naar voren dat, volgens de respondenten, jongeren van een andere etniciteit meer fysiek geweld zouden plegen, en ook vaker geweld plegen met wapens in het algemeen en messen in het bijzonder. Bovendien voelen allochtone jongeren zich, volgens een aantal respondenten, snel bedreigd. Sommigen geven aan dat het te lang aankijken van een allochtoon al aanleiding kan geven tot verbale beledigingen.

G5: *Als je iets te lang in iemands ogen kijkt, dan beginnen ze direct van: “Wat heb ik jou misdaan, he!”. Terwijl je gewoon zit te kijken. (...) Het zijn echt zo’n klieken. Die pakken het altijd onmiddellijk op als racisme: “Ze hebben iets tegen ons”, terwijl het misschien maar tegen één persoon is.*

[♂, 16 jaar en ouder, aso]

Allochtonen plegen volgens een vrouwelijke respondent vaker fysiek geweld omdat zij niet geïntegreerd zijn in onze maatschappij. Het gebruik van fysiek geweld is, volgens deze respondent, dan een soort uitlaatklep voor die jongeren. De jongeren in ons onderzoek geven vervolgens aan dat het belangrijk is om deze jongeren in onze maatschappij te integreren.

G6: *Omdat zij in onze maatschappij niet geïntegreerd geraken. Ik merk dat bij veel, dat zij er niet voor zijn dat zij hier wonen. Daardoor gaan zij daar anders tegen doen en hen niet opnemen. Zij moeten dan maar een manier vinden om bekend te geraken en daarom plegen zij meer geweld, denk ik.*

[♀, werkend]

Deze standpunten worden door een deel van de respondenten evenwel ook meteen genuanceerd: volgens hen besteden de media en de publieke opinie aan het gewelddadig gedrag van allochtone jongeren verhoudingsgewijs meer aandacht dan aan soortgelijk gedrag van autochtone jongeren.

G4: *Ik vraag me af of allochtonen echt wel meer geweld plegen dan autochtonen. Ik denk dat de media daar ook een rol in spelen. Als een allochtoon iets misdaan heeft staat er in de kop: "Marokkaan doet dit" of "Turk doet dat". Terwijl dat bij een autochtoon volgens mij minder in de kop gaat staan. Daar staat dan: "Zestienjarige doet dit".*

[♀, werkend]

De jongeren geven met andere woorden aan dat niet alle allochtone jongeren per definitie 'over de schreef gaan': *"Er zijn goeden en slechten"* [♀, 16 jaar of ouder, dbso]. Jongeren in ons onderzoek geven aan dat zij ook positieve contacten hebben met allochtone jongeren. Een vijftienjarige jongen merkt op dat deze vooroordelen bij elke etnische groep bestaan.

G7: *Je zet hier één iemand met een zwart uiterlijk tussen allemaal blanken en er gebeurt een overval. Dan gaan ze de zwarte de schuld geven. Maar al je een blank iemand tussen allemaal zwarten zet, en er gebeurt iets dergelijks, dan beschuldigen ze de blanke. En denken ze: "Die buitenlanders kunnen weer vechten en beroven". Wij denken zo over hen en zij denken zo over ons.*

[♂, 16 jaar jonger, aso]

□ *Huiselijk geweld: het ergste dat je kunt meemaken*

De jongeren geven verschillende redenen op waarom zij huiselijk geweld, van alle aangeboden vignetten en foto's, als de ergste vorm van geweld percipiëren. Volgens de respondenten is de schade bij het meisje zeer zichtbaar en intens. Er is bovendien niet enkel sprake van lichamelijke schade, maar ook van ernstige emotionele schade. Verder oordelen jongeren dat er bij partner- of familiaal geweld een langdurig of voortdurend contact is tussen pleger en slachtoffer, dat kan leiden tot ernstige psychologische gevolgen bij het slachtoffer.

G4: *Deze is mentaal de moeilijkste situatie om te verwerken. Het komt bij mij over dat dit meisje compleet gekraakt is, zowel fysiek als mentaal. Ik weet niet of het een eenmalige situatie was, maar bij mij komt het over dat het niet eenmalig is.*

[♀, student]

In tegenstelling tot geweld dat toegebracht wordt door ouders of partners, wordt geweld tussen siblings door de jongeren niet meteen als ernstig beschouwd. De respondenten stellen dat er in elke siblingrelatie wel sprake is van een zekere mate aan conflict. Conflicten tussen broers en/of zussen maken deel uit van de 'normale' ontwikkeling en hebben volgens jongeren een 'onschuldig' karakter. Meer bepaald stellen zij vast dat de situatie in kwestie een voorbeeld is van een alledaags conflict met niet al te grote

gevolgen. Hoewel de meeste jongeren deze situatie als ‘onschuldig’ benoemen, percipiëren velen deze, omwille van het fysieke karakter van de situatie, toch als geweld. Bovendien ervaren verschillende jongeren uit ons onderzoek een slag in het gezicht als iets wat je niet doet. Hiermee geven jongeren aan dat het bij een ruzie tussen broer of zus in principe voornamelijk blijft bij duwen of knijpen in de armen en benen.

G2: *Maar slagen in iemand zijn gezicht is erger dan aan de haren trekken.*

G7: *Ja, dat vind ik ook niet kunnen.*

G2: *Bij ons is dat de regel. In het gezicht slagen doe je niet, want dat is superververderend.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

□ *Respect voor de zwakkeren van de maatschappij*

Uit de gesprekken blijkt dat jongeren een traditioneel waardepatroon hanteren in hun perceptie en houding tegenover geweld. Met andere woorden zijn de meeste jongens in ons onderzoek van mening dat je geen kinderen en vrouwen slaat. Volgens deze jongens “doe je zoiets niet”. Dit is, volgens hen, een algemeen gekend basisprincipe.

G1: *Een kind is weerloos. Uw eigen kind slaag je toch niet. Als je moet kiezen tussen jouw eigen kind of een wildvreemde. Ik zou het wel weten. Het is misschien wel cru, maar als je echt moest kiezen ...*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

Naar aanleiding van foto 4 (diefstal van een oude vrouw) percipiëren enkele jongeren deze situatie als geweld, met name omwille van het kwetsbare en weerloze karakter van het slachtoffer. Het is volgens hen geweld omdat het slachtoffer “oud en verimpeld is” [♀, jonger 16 jaar, aso], “gevoeliger en mentaal zwakker is” [♂, 16 jaar of ouder, bso] en “niets kan terug doen” [♀, 16 jaar of ouder, bso]. Bovendien kwam in dit geval bij de jongeren een ander basisprincipe ter sprake, namelijk dat men moet strijden met gelijke middelen. Veel jongeren vinden het zwak dat een jong persoon een oudere persoon als slachtoffer neemt. Ook omgekeerd zijn jongeren van mening dat een ouder persoon geen veel jongere persoon moet kiezen als slachtoffer.

G7: *Ik vind die man een lafaard.*

I: *Waarom?*

G7: *Die doet dit bij een oma. Als ik dit zou zijn, ik zou dit doen bij iemand die toch wel sterker is dan een oma.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

Dit wordt in de focusgroepen evenwel ook genuanceerd. De jongeren in het onderzoek beseffen dat een dergelijk basisprincipe weinig rationeel is in een crimineel kader, en

dat het nu eenmaal gemakkelijker is een oude vrouw te beroven dan een jonge en forse kerel. Ze geven dus aan dat veel plegers hun slachtoffers doelbewust uitkiezen, met name oudere en zwakke slachtoffers. In dat opzicht spraken we reeds over een machtsdimensie tussen het slachtoffer en de dader. Hieruit blijkt nogmaals dat jongeren in een bepaalde geweldsituatie steeds een ‘meerdere’ en een ‘mindere’ onderscheiden.

G5: *De kans is fiftyfifty, zeg jij. Maar ik geloof nooit dat Robbe (dader), als dat een normale mens is, dat hij een body builder neemt als slachtoffer. Hij zal altijd een zwak slachtoffer uitkiezen. (...) Maar als je mensen van straat op een rij zet, weet ik wel wie dat ik ga kiezen.*

G1: *Ik denk ook dat je steeds iemand kiest die alleen is.*

G3: *Ja, die alleen is en die fijn is. Maar de kans is kleiner dat je iemand groot afkunt. Je kunt het altijd verkeerd schatten, maar de kans dat je iemand smal afkunt, is groter.*

[♂, student]

□ Onpersoonlijke band dader-slachtoffer

De onpersoonlijke band tussen dader en slachtoffer is volgens enkele oudere jongeren een mogelijke verklaring voor diefstal en vandalisme. Als men weet van wie men steelt of van wie men iets vernielt, is de kans kleiner dat men het effectief ook gaat doen.

G4: *Ik kom twee weken later in mijn stamcafé en daar stond mijn fiets. Ik kom binnen en zei: “Hey! Wie is er hier met de (merk van fiets)?”. Iemand zei: “Ja, ik”. Ik zei: “Ja, dat is wel mijn fiets. Twee weken geleden gepikt aan de sporthal”. Hij zei: “Oh, gevonden in het (...) bos”. Uiteindelijk had hij het wel gedaan, maar durfde hij dat niet toegeven. (...)*

G5: *Dat bedoel ik. Had hij geweten dat jij dat was, dat daar een naam op stond, dan had hij de fiets niet meegenomen. Daar ben ik zeker van, omdat hij dan weet van wie hij gestolen heeft. Maar nu dacht hij aan zichzelf en niet aan de ander.*

[♀, werkend]

Bovendien hebben de omgeving, de buurt en de gelegenheid volgens jongeren ook een invloed op het al dan niet plegen van een delict.

G2: *Ik denk in sommige situaties, bijvoorbeeld op een festival, zou je het geld er eerst uithalen en dan de portefeuille ergens gaan afleveren. Terwijl als je hier op de markt een portefeuille vindt, deze met het geld er nog in zal terugbrengen.*

[♀, werkend]

Dit ligt in lijn met wat Dijkstra & Miedema⁷⁷ een ‘moreel tekort’ in het publieke domein noemen. Een moreel tekort wil zeggen dat in het spanningsveld tussen eigen en algemeen belang het eigenbelang primeert. Dit moreel tekort in een publiek do-

mein kan leiden tot het plegen van delinquentie of geweld. Het ontbreken van een wederkerige, persoonlijke band met anderen geeft dan de doorslag om over te gaan tot het plegen van een delict. Op de markt in jouw eigen dorp is de wederkerige relatie sterk genoeg om het geld niet uit de portefeuille te halen, maar op een festival ontbreken sterke bindingen met anderen, en meer in het bijzonder met het mogelijke slachtoffer, waardoor er geen (of minder) schuldgevoel bestaat voor het misdrijf dat je pleegt.

□ *Bedreiging*

De jongeren geven uiteenlopende beschrijvingen voor het begrip ‘bedreiging’. De meeste jongeren categoriseren bedreiging als geweld, hetzij verbaal, psychisch of geweld *tout court*. Sommigen stellen vast dat er enkel van bedreiging gesproken kan worden als er daadwerkelijk fysiek geweld aan te pas komt. Anderen zien bedreiging als een aanleiding tot fysiek gewelddadig gedrag en categoriseren bedreiging in dat opzicht als een situatie die leidt tot geweld. Net zoals Boeykens⁷⁸ aangeeft, wordt het dreigen met geweld door jongeren als een potentiële vorm van geweld beschouwd: het geweld is er nog niet, maar kan nog komen.

G7: *Een soort van afpersing, denk ik. Als je jouw gsm niet geeft, dan steek ik je neer. Allez ja, dat is toch de aanleiding precies.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Bert (slachtoffer in vignet 2) voelt zich volgens sommige jongeren bedreigd omdat de dader niet alleen is. Enkele jongeren beschouwen het in die concrete situatie pas als een dreigement als de persoon een mes tevoorschijn haalt. Wat er dan gezegd wordt, wordt niet noodzakelijk als een bedreiging door deze jongeren geïnterpreteerd, maar wel de handeling op zich, met name het nemen van het wapen. Anderen zijn van oordeel dat het besef dat iemand een mes op zak heeft, al een dreigement op zichzelf is.

G10: *Maar er staat niet bij dat hij zegt dat hij een mes bij heeft. Jaja, die zegt dat niet tegen Bert. Dan vind ik dit geen bedreiging. Als je weet dat Robbe een mes bijheeft, dan zou ik me wel bedreigd voelen. Maar als je dat niet weet dan ...*

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

Volgens sommige jongeren zit er een grote ruimte tussen het dreigen met een wapen en het expliciet gebruiken van het wapen. Zij zijn van mening dat jongeren niet snel een wapen gebruiken, ook al dreigen ze ermee. Deze stelling wordt door anderen genuanceerd met een verwijzing naar enkele belangwekkende cases in ons land, zoals Joe Van Holsbeeck en Bart Bonroy, waaruit moet blijken dat jongeren wel degelijk in staat zijn om een wapen te gebruiken.

- G1: *Er zit een grote ruimte tussen gebruiken en dreigen. Dus ik zou gewoon doorstappen, omdat ik weet dat hij niet zou snijden. Allez, dat lijkt me logisch. Anders is Robbe wel heel dom.*
- G4: *Nee, allez. Zoals Joe Van Holsbeeck. Die hebben ze ook doodgestoken voor een mp-3. Het gebeurt dus wel.*
- [♂, jonger 16 jaar, aso]

Jongeren zijn er evenwel van overtuigd dat wanneer iemand een wapen op zak heeft, de kans op het gebruik ervan toeneemt. Volgens enkele respondenten in ons onderzoek is de aanwezigheid van een wapen voldoende om een bepaalde situatie als een 'gewelddadige opstelling' te omschrijven. Het dragen van een wapen is voor enkele jongeren logischerwijze geweld omdat ze menen dat het op zak hebben van een wapen reeds wijst op een soort gewelddadige predispositie, en in dat opzicht inherent gewelddadig is.

- G3: *Ik zeg het, het is misschien radicaal, maar een wapen dragen, vind ik al geweld. Op dat moment ben je zo gefrustreerd en dan ga je impulsief handelen. Je denkt niet meer na wat je doet en dan gebeuren er ongelukken. Ik zou ook nooit op een wapenbedrijf werken. Ik ben daar principieel tegen.*
- [♂, student]

Sommige respondenten ontwikkelen deze redenering wat verder en bestempelen het dragen van wapens op zich niet als gewelddadig, maar vinden dit wel geweld wanneer personen een wapen op zak hebben met de intentie om het te gebruiken. De meerderheid van de jongeren zijn van mening dat je geen wapen op zak moet hebben, ook niet om jezelf te verdedigen. Als je vanuit een dergelijke defensieve houding een wapen op zak hebt, is dat volgens jongeren ook een indicatie dat je zelf niet weigerachtig staat tegenover het gebruik van geweld.

- G4: *Als ik een zakmes op zak heb, is dat om mijn appel te schillen. Maar als je een echt vlindermes meeneemt om jezelf te beschermen, is dit al een aanzet tot geweld.*
- G7: *Als je dit meeneemt voor verdediging, noem ik dit geen geweld.*
- G2: *Verdediging vind ik als je dit thuis hebt liggen, voor moest er iemand in jouw huis zitten en er iets gebeurt, om jezelf te verdedigen. Maar niet op voorhand meenemen, moest er iets gebeuren. Die ziet ook dat mes. Hij zou sneller iets doen, omdat jij als verdediger een mes bij hebt.*
- [♀, student]

Enkele jongeren zijn van mening dat het gebruik van een mes de doorslag geeft om vignet 2 (steaming) als gewelddadig te beschouwen, en dit omwille van twee redenen.

Zij geven aan dat geweld met een wapen altijd extreem is. Meer bepaald kan één messteek de dood al als gevolg hebben.

G1: *Een zakmes kan tot de dood leiden. Slaan ook, maar een zakmes is meer: een sneetje in jouw nek en je bent dood.*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

Bovendien heeft de pleger, dankzij het wapen, de controle over de gebeurtenis, waardoor het slachtoffer volledig afhankelijk is van zijn/haar handelen.

G5: *Dit is de enige (vignet of foto) met een wapen. En uiteindelijk kan het meisje wel ontsnappen (foto 1), maar die jongen (vignet 2) kan niets. Als die mannen goesting hebben om te steken, doen die dat. Zij wordt geslagen (foto 1), dat is heel erg, maar dat is niet met een wapen. Je moet maar één keer steken en dan kan het gedaan zijn.*

[♂, werkend]

□ Gender en geweld

Fysiek geweld is volgens de jongeren duidelijk een mannenzaak. Verbaal geweld wordt eerder in verband gebracht met vrouwen. Meisjes geven aan dat zij weinig in aanraking komen met fysiek geweld, maar aan de haren trekken wordt wel als 'typisch voor meisjes' beschouwd. Het gebruik van verbaal en psychisch geweld lijkt een deel van meisjes hun leefwereld te zijn. Ze gebruiken andere middelen dan fysiek geweld om iemand klein te krijgen, zoals roddelen en het uitsluiten van iemand.

G10: *Jongens zijn de hardere, ze zijn feller, met de vuist en stampen.*

ONB: *Die kloppen er direct op.*

G8: *Meisjes maken zoiets kleins mee, en die maken er zoiets groots van.*

G9: *Jongens zijn eerder agressief, terwijl meisjes eerder venijnig zijn.*

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

De jongeren geven verschillende verklaringen voor dit verschil in gebruik van geweld tussen meisjes en jongens. Volgens de jongeren zijn meisjes fysiek minder sterk dan jongens waardoor zij vervolgens minder geneigd zijn te vechten. Bovendien kunnen jongens, volgens de respondenten, hun gevoelens, emoties minder goed verwoorden dan meisjes. Volgens hen uiten jongens hun gevoelens dan via het gebruik van fysiek geweld. Een vrouwelijke respondent geeft aan dat ook de cultuur een invloed heeft op de traditionele rolpatronen van vrouwen en mannen.

G1: *Ik heb ergens iets gelezen van een bepaalde stam uit Afrika. Daar was het omgekeerd. De vrouwen hadden de mannenrol: dat zij instaan voor eten. De man-*

nen stonden in voor de kinderen en de man gebruikte dan ook meer verbaal geweld.

[♀, student]

6.2.2.3 Jongeren als slachtoffer

In deze paragraaf wordt kort stilgestaan bij hoe slachtoffers reageren op het geweld dat ze ondergaan en welke gevoelens en emoties hiermee gepaard gaan. Daarnaast beschrijven we ook mogelijke gevolgen van ervaren gewelddelicten op lange termijn. Net zoals Vandenberck et al.⁷⁹ maken we een onderscheid tussen ‘effectieve reacties’, zijnde reacties van jongeren die reeds het slachtoffer zijn geweest van een gewelddelict, en ‘veronderstelde reacties’, reacties van jongeren over hoe zij denken dat ze op een bepaalde vorm van geweld zouden reageren. Uit de gesprekken kunnen we afleiden dat jongeren de sterke impact van geweld heel duidelijk aanvoelen. Zij zijn er met andere woorden van overtuigd dat ernstige vormen van geweld destructieve gevolgen kunnen hebben voor slachtoffers.

□ *Vernedering*

Geweld wordt door de jongeren meerdere keren geassocieerd met vernedering. Vernedering als reactie van een slachtoffer wordt voornamelijk genoemd bij psychisch geweld. Foto 3 (happy slapping) beschouwen de meeste jongeren als een vernedering voor het slachtoffer. Zij stellen dat het al erg is dat het slachtoffer fysiek wordt aangevallen, maar geven aan dat het filmen ervoor zorgt dat het slachtoffer (publiekelijk) vernederd wordt en dat dit hem altijd blijft achtervolgen, zelfs thuis op de computer.

G6: *Vernederd. Op het filmpje staat dat hij zichzelf niet kan verdedigen en daardoor kan hij gepest worden.*

G4: *Ja, dan weten nog meer mensen dat hij verloren heeft.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

G3: *(...) Ik zou dat vreselijk vinden, als iemand dit doet bij mij en ik zie dat iemand anders dit staat te filmen en er zo van staat te genieten. Daar zou ik niet blij om zijn. Ik zou mij dubbel zo vernederd voelen.*

[♀, student]

□ *Paniek, afschuw*

Paniekgevoelens kwamen ter sprake bij enkele meisjes die geconfronteerd werden met ongewenste seksuele intimiteiten. Ook gevoelens van afschuw worden door jongeren

vernoemd als reacties op seksueel geweld. Uit de gesprekken blijkt dat vooral meisjes zich bedreigd voelen als ze intiem aangeraakt worden.

G10: (...) *Ik wou weggelopen, maar hij trok mij terug. Hij had zelfs mijn riem kapot getrokken. Agressieveling, dat hij was. Ik heb hem sindsdien niet meer gezien.*

I: *Hoe voelde jij je toen hij zich zo opdringerig opstelde?*

G10: *Ik weet niet. Zo in paniek. Ik kan dat niet beschrijven. Je weet niet wat je moet doen...*

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

Uit de ervaringen van de jongeren blijkt dat de perceptie over de daad afhankelijk is van persoon tot persoon. De betekenissen die een betrokkene aan een situatie geeft, kunnen met andere woorden sterk variëren. Een vrouwelijke respondent beschreef hoe een vriend haar eens betastte op een feestje. Zij percipieert deze situatie als ernstig en voelt zich aangetast in haar lichamelijke integriteit.

G4: *Ik vind het niet leuk als mensen mij aanraken, intiem aanraken op een manier waarop ik dit niet graag heb. Ik vond dat echt vies. Ja, ja, vies. Ik kan het niet anders uitleggen.*

[♀, student]

□ *Schuldgevoelens, schaamte, hulpeloos*

Gevoelens van schuld en schaamte worden door jongeren ook vaak vermeld in het kader van seksueel geweld. Uit de gesprekken kwam naar voren dat dergelijke gevoelens slachtoffers van seksueel geweld vaak beletten om aan iemand over het ondervonden geweld te vertellen, en om hiervan aangifte te doen bij de politie. Volgens jongeren is het voor een slachtoffer van intrafamiliaal geweld ook niet gemakkelijk om de stap naar de formele hulverlening te zetten.

G7: *Er zullen wel van die groepen zijn waar je terecht kunt, maar de stap om naar daar te gaan, is erg moeilijk. Voor wie dan ook, welk geval dan ook. Dat gaat niet alleen over zo'n dingen. Neem nu de AA (Anonieme Alcoholisten), dat is iets anders, maar de stap om naar deze groepen te gaan is erg moeilijk.*

I: *Waarom is die stap moeilijk te zetten?*

G7: *Volgens mij is dat persoonlijk dat je dit niet ziet zitten.*

G5: *Om dat te aanvaarden zelf.*

[♂, werkend]

Als het slachtoffer het probleem wil erkennen en er voor uitkomt, dan pas kunnen anderen hem of haar helpen. Dat is volgens de jongeren een zware mentale opgave.

De jongeren benoemen zulke situaties dan ook vaak als 'hulpeloos'. Een kind dat mishandeld wordt binnen het gezin ziet geen uitweg meer, volgens jongeren.

- G2: *Uw vader zou normaal iemand moeten zijn die voor u zorgt en u graag ziet.*
 G4: *Ja, en die u beschermt.*
 G2: *Hij is misschien de enige persoon waar zij op zou moeten kunnen rekenen, en dat kan ze niet.*
 [♂, 16 jaar of ouder, aso]

Bovendien geven respondenten aan dat slachtoffers bang zijn voor de reacties van de buitenwereld. Vanuit hun eigen schaamtegevoelens vrezen ze een negatieve reactie van de omgeving. Deze schaamte kan hen beletten om hulp te zoeken of het geweld aan te geven. Slachtoffers van seksueel misbruik of huiselijk geweld grijpen volgens jongeren naar een symbolische troost, zoals een pop of knuffel. Naar aanleiding van foto 1 (fysiek geweld tegen een kind) percipieerden heel wat jongeren de pop op de foto als een symbolische troost voor het verdriet en leed van het kind, een soort toevluchtsoord, een veilige haven.

- G4: *Bang, he. Jeugdigen en bang. En dan ja... Automatisch, als je jong bent, zoals mijn broertje: hij heeft een knuffel waar hij zich veilig voelt.*
 G5: *Misschien voelt zij zich daar ook veilig bij.*
 G4: *Ja, dat zij zich daar veilig bij voelt. Ik zou dat nu niet doen...*
 G1: *Jama, zij is zeker toch 20 of 19 jaar. Ik weet het niet.*
 G4: *En dan. Wedden dat jij ook naar een pop grijpt, als ze u in elkaar slagen.*
 G1: *Ik heb een knuffel, geen pop.*
 G4: *Voilà, dat is toch hetzelfde.*
 [♀, 16 jaar of ouder, dbso]

❑ *Inbreuk op de privacy*

Veel slachtoffers van diefstal blijven volgens de respondenten achter met een kwetsbaar gevoel. Zij stellen dat de diefstal op zich geen erge zaak is, maar dat de inbreuk op hun privacy hen weerloos maakt. Jouw privé zaken worden blootgesteld aan vreemden en het idee dat zij privé gegevens kunnen inkijken, bijvoorbeeld via je gsm, vinden jongeren angstaanjagend.

- G2: *Mijn gsm is vorig weekend op de vijf gepikt. Dat is echt een verschrikkelijk gevoel. Gewoon de gedachte dat iemand aan uw spullen komt, want in een gsm staan nummers, persoonlijke berichten en informatie.*
 [♀, 16 jaar of ouder, aso]

Een studente werd het slachtoffer van een diefstal in de woning van haar ouders. Voor haar was het niet zozeer de diefstal op zich die haar schrik aan joeg, maar wel het vandalisme dat zichtbaar was.

G8: *Bij ons hebben ze op oudjaar ook eens ingebroken. En dat was via de voordeur. Eerst het slot geforceerd en daarna ingetrapt. Dat was echt een goede, houten, dikke deur. Die was dus kapot en kon je niet meer gebruiken. Ik was meer geschokt door dat, dan door het feit dat er gestolen werd. Gewoon door het feit...*

G7: *Dat doe je niet met mijn deur.*

G8: *Ja, dan had ik liever gehad dat ze ergens binnenkwamen en niets kapot moesten maken. Gewoon ook omdat zo... Ja, waarom moet je dat nu kapot doen?*

[♀, student]

□ Onveiligheidsgevoelens

Uit de gesprekken blijkt dat directe ervaringen met geweld en andere vormen van delinquentie het onveiligheidsgevoel kunnen versterken.

G1: *Ik kende een meisje. En voor het seminarie moesten we naar een school gaan, en daar was een mooi meisje. Alle Turken vielen haar eigenlijk lastig, en op den duur durfde dat meisje niet meer buiten komen.*

[♂, student]

G1: *Ooit is er hier op de (jeugdbeweging) ook veel ingebroken. Als er nu een alarm afgaat of er is iets raars, denk ik dat niemand van ons durft gaan kijken. En meestal is dat gewoon iets heel kleins. Maar misschien is dat op een andere locatie ... Ik durf wel alleen naar S. haar thuis rijden, maar om hier alleen op de (jeugdbeweging) aan te komen, vind ik maar eng, omdat het hier vroeger gebeurd is.*

[♀, werkend]

Onveiligheidsgevoelens worden door sommige jongeren ook ter sprake gebracht in verband met andere buurten. Voor inwoners van kleinere steden of centrumsteden bijvoorbeeld lijken de grote steden in ons land vaak een bron van onveiligheid. Voor wie echter in de grotere stad woont is dat niet noodzakelijk zo. Hun gevoel van onveiligheid is situationeel en afhankelijk van de omgeving en buurt waar men woont.

G3: *Ik woon in een grote stad (...) met metro's en veel mensen, dus ik hoor wel veel over geweld. Er wonen meer dan honderd mensen waar ik woon, dus ik kan ook van meer dan honderd mensen iets horen en er gebeurt ook met meer dan honderd mensen iets. Maar ik weet nu niet dat ik daar veel banger van word. Als ik vriendinnen moet afzetten ergens en die wonen mega verlaten, dan denk ik: "Hier wil ik niet wandelen". Of waar mijn grootouders wonen: kei verlaten en open,*

allemaal bossen. Ik denk dan: "Jakkas, geef mij maar straten". Ik ken ook mensen die bij ons lopen en denken: "Oh, al die mensen hier. Die gaan mij opeten".

[♀, student]

Sommige jongeren in ons onderzoek stemmen hun gedrag af op bepaalde gevoelens van onveiligheid, terwijl deze 'angst' voor anderen geen invloed heeft op hun dagelijks leven. Sommigen gaan ervan uit dat ze de kans op slachtofferschap kunnen minimaliseren of voorkomen door mijdingsgedrag, en bepaalde buurten of straten te ontlopen. Uit de gesprekken blijkt dat jongeren hier bewust mee bezig zijn. Vooral meisjes staan erop om op bepaalde tijdstippen en op bepaalde plaatsen niet alleen te fietsen of te wandelen.

G4: *Maar je kunt wel met vrienden op straat gaan, zodat je je veiliger voelt.*

I: *Bedoel je dan samen naar huis rijden?*

G4: *Ja, met een grote groep bijvoorbeeld een trein nemen.*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

Enkele jongeren proberen slachtofferschap te vermijden door hun fysieke kwetsbaarheid te verbergen of te verminderen door zich als meisje te gedragen als een man, door met de benen open te fietsen en een kap op te zetten.

G6: *Als ik me bedreigd voel, dan ga ik telefoneren of zo. Of als ik alleen in een lege straat moet fietsen, dan fiets ik zoals een man. (gelach) Ja, gewoon om jezelf zo onaantrekkelijk mogelijk te maken of jezelf zo weinig mogelijk in de positie van een mogelijk slachtoffer te zetten.*

[♀, student]

G3: *(...) Ik voel me soms zo aangevallen. Ik krijg soms al schrik als ik alleen ergens in een straat loop, en daar staan drie of vier jongens onnozel te doen. Als ik met de fiets naar huis kom en daar staan jongens (...) aan de overkant, en die steken de straat over om mij even te roepen: "Whaa". Gewoon om onnozel te doen, dan voel ik mij al bedreigd. (gelach)*

[♀, werkend]

Meisjes zijn voornamelijk bang om het slachtoffer te worden van fysiek of seksueel geweld en voor overvallen. De geruchten, verhalen die ze van elkaar en via de media horen, dragen bij tot een gevoel van onveiligheid. Voor sommigen hebben met name verhalen die buurtgerelateerd zijn, bijvoorbeeld een verkrachting in een nabijgelegen dorp, een invloed op hun onveiligheidsbeleving. Zij passen hun gedrag dan aan. Uit de literatuur blijkt ook dat de perceptie van overlast in de buurt samenhangt met het onveiligheidsgevoel. Eerder werd vermeld dat hoe meer overlast jongeren ervaren, hoe onveiliger zij zich voelen.⁸⁰

- G5: *Als er iemand in Brussel verkracht wordt, dan denk je: "Aja, dat is in een grootstad". Maar als dat (hier) gebeurt ...*
- G3: *Dan durf ik weer een maand niet meer naar huis rijden.*
[♀, werkend]

De beleving van onveiligheid wordt door jongeren ook gerelateerd aan leeftijd. Meer bepaald stellen zij vast dat het onveiligheidsgevoel sterker wordt naarmate men ouder wordt. Bovendien kwam de beleving van onveiligheid meer ter sprake bij meisjes uit de oudste leeftijdsgroep. Dit kan wijzen op de reële angst bij deze leeftijdsgroep, maar het kan wederom ook een mogelijk methode-effect zijn. Meer bepaald praten meisjes en vrouwen meer open over gevoelens en emoties, in dit geval hun onveiligheidsgevoel, dan jongens en mannen, die dit minder makkelijk doen, en zeker niet bij een vrouwelijke onderzoeker.⁸¹

6.2.2.4 Jongeren als dader

In dit onderdeel beschrijven we de situaties waar jongeren al dan niet geweld zouden gebruiken. Zijn er, volgens jongeren, situaties en omstandigheden waarbij geweld tegen personen onvermijdelijk, noodzakelijk, gerechtvaardigd of zelfs aantrekkelijk is? Daarnaast bespreken we hoe jongeren na het plegen van geweld tegenover hun daden staan. Meer bepaald bekijken we hun perceptie en beleving van hun eigen daderschap van dichterbij.

□ *Geweld om zichzelf te verdedigen*

Naar aanleiding van foto 2 (een gevecht tussen twee mannen) kwam zelfverdediging bij de jongeren ter sprake. Over de vraag of zelfverdediging als geweld beschouwd kan worden, zijn de meningen van de respondenten verdeeld. Sommigen stellen dat fysiek geweld gebruiken om zichzelf te verdedigen gelijk staat met geweld, omwille van de fysieke contacten. De jongeren noemen het dan eerder gerechtvaardigd, verantwoord of defensief geweld.

- G6: *Dat is goed geweld.*
- G3: *Dat is geweld dat mag. Ik vind dat je je niet moet laten doen.*
- ONB: *Verantwoord geweld.*
[♀, 16 jaar of ouder, aso]

Enkele jongeren zijn van mening dat zelfverdediging overgaat in geweld als de handeling het doel overtreft. Hiermee bedoelen ze dat je niet meer geweld mag gebruiken dan nodig; enkel om jezelf als persoon te beschermen. Sommige jongeren oordelen dat men moet strijden met gelijke wapens en verwijzen naar de case van de Kortrijkse

juwelier die een overvaller heeft doodgeschoten. Eerder hebben we vermeld dat jongeren geweld met name veroordelen wanneer daders kwetsbare of zwakke slachtoffers beogen. Hieruit volgt ook dat jongeren van mening zijn dat in een conflict met gelijke middelen – ‘vuist tegen vuist’ – gestreden moet worden.

- G5: *Hmm, zoals een juwelier die dieven doodschiet. Ja, dat vind ik geweld.*
 G3: *Als het echt is voor jezelf, als je aangevallen wordt, dan mag het, vind ik.*
 G4: *Ik vind dat je met gelijke middelen moet strijden, bijvoorbeeld alle twee met de vuisten.*

[♀, werkend]

- G6: *Het hangt er van af hoe hard je iets terugdoet. Je kunt zijn arm terugdraaien zodat hij eventjes op de grond gaat, of je kunt zijn arm of enkele ribben breken.*
 G7: *Dan is het geweld en geen verdediging. Als je op de grond ligt met pijn, en je gaat nog shotten om te shotten, dat is geen zelfverdediging meer.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

Veel jongeren geven aan in staat te zijn fysiek geweld te gebruiken om zichzelf te verdedigen. Zelfverdediging wordt dan gebruikt om het geweld te rechtvaardigen: zich verdedigen als men aangevallen wordt. Meer bepaald zijn de jongeren van mening dat “je jezelf niet als vloermat moet laten gebruiken” [♂, student], “je niet over je heen moet laten walsen” [♀, werkend] en “je niet moeten laten doen” [♀, 16 jaar of ouder, aso].

- G4: *Als iemand mij zou aanvallen in de stad of zo, zou ik mij wel, zoals die meneer doet (op foto 6), proberen te verdedigen.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Sommige jongeren stellen zich de vraag wat zelfverdediging is: is dat behalve jezelf ook eigen bezittingen en andere personen verdedigen? Uit de gesprekken kunnen we afleiden dat jongeren in staat zijn fysiek geweld te plegen, niet enkel om zichzelf te verdedigen, maar ook als reactie op een provocatie om dierbare personen te beschermen.

□ *Geweld omwille van verbale en fysieke provocaties*

Tijdens de focusgesprekken vertelden veel jongens hoe incidenten met fysiek geweld vaak werden voorafgegaan door verbale beledigingen. Zulke beledigingen worden als provocaties van fysiek geweld gezien. Deze bevinding ligt in lijn met de bevindingen van Davis & de Haan,⁸² die stellen dat in veel vechterhalen bij mannen er sprake is van een confrontatie naar aanleiding van een verbale belediging.

- G2: *Ik had prul gezocht met vierdejaars. (...) Die hebben mij een pak slaag gegeven. Een man of drie, vier. Ik heb mij daar proberen te verdedigen, maar zij hebben*

mij tegen de ramen en de muren gegooïd.

I: *Hoe is dat gevecht ontstaan?*

G2: *Ik weet het niet goed meer. Ik denk dat ik iets verkeerd gezegd had, of zo. Ik kwam juist uit de bus, en toen is hij beginnen te slagen.*

[♂, jonger 16 jaar, bso]

Eén respondent (van allochtone afkomst) stelt dat jongere broertjes en zusjes respect moeten hebben voor hun oudere broer, en geeft aan dat fysiek geweld gerechtvaardigd is indien dit niet het geval is. Het motief voor geweld ligt hier in het feit dat men niet het respect krijgt dat men meent te verdienen en dat deze aantasting van het zelfrespect rechtgezet moet worden met geweld.⁸³

G7: *Ja. Ik ben de oudste thuis, dus ik mag vaak kiezen wat ik doe. Dus zij moet luisteren naar mij.*

ONB: *Als zij niet luisteren, wat dan?*

G7: *Dan krijgt ze een lap, want zij moet luisteren. Zij moet respect hebben voor de oudere broer.*

[♂, jonger 16 jaar, bso]

Verbaal geweld binnen een vriendschapsrelatie, zoals roddelen en liegen, wordt door meisjes beschouwd als een krachtige katalysator voor fysiek geweld. Hieruit kan geconcludeerd worden dat meisjes veel belang hechten aan vriendschapsrelaties, maar dat roddelen, uitsluiten en liegen ook vaak eigen is aan deze relaties, wat aanleiding kan geven tot het gebruik van geweld. Deze bevindingen liggen in lijn met deze van Burmann et al.,⁸⁴ die stellen dat de meeste conflicten tussen meisjes ontstaan binnen deze intieme vriendschapsrelaties.

G4: *(...) leugens lokt dit (geweld) uit. We hebben dat hier voorgehad en toen is het erger en erger geworden. Dus bij mij hoort dat bij geweld. (...)*

I: *Wat was er juist gebeurd?*

G4: *Zij had van alles gezegd tegen ons. (...) Dat was dan een heel goede vriendin geworden. Maar na een tijd kwam het uit dat het allemaal leugens waren.*

G4: *Mijn leerkracht zat er bij, en zij waren maar aan het schelden en het schelden. Ik was het zo beu dat ik altijd de schuld kreeg: ik had schorsingen achter de rug, ik had straf achter de rug. Ik was dat zo beu. Dat moest stoppen.*

[♀, 16 jaar of ouder, dbso]

Het verbaal geweld, dat zich uit in pesten, ruzie maken, roddelen, liegen, enzovoort, is volgens veel jongeren vaak de voorbode van direct lichamelijk geweld. De overgang van woorden, zoals Achterhuis⁸⁵ stelt, naar slaan of schoppen is soms snel gemaakt. Lang volgehouden verbaal geweld kan sluipenderwijs overgaan in lichamelijk geweld. Zelfs een gewone woordenwisseling kan volgens de jongeren zo escaleren dat er fysiek

geweld gebruikt wordt. De stap van verbaal naar fysiek geweld is volgens hen echter niet steeds gemakkelijk te voorspellen.

- G3: *Ik vind verbaal meer pesten, maar pesten is wel een aanleiding tot geweld. Als het veel te ver gaat. Je kunt even iets zeggen, maar als dat dagen of weken blijft duren, dan is het voor de persoon in één keer 'bam', he.*

[♂, 16 jaar of ouder, aso]

De voorspelling van een geweldsuitbarsting kan, volgens Roy, vergeleken worden met een meteorologische voorspelling van onweer: “*Dát het gaat onweren laat zich goed voorspellen, maar waar en wanneer de bliksem zal inslaan is onmogelijk precies aan te geven*”.⁸⁶

Naast een confrontatie naar aanleiding van een verbale provocatie, kan een fysieke aanraking ook als een provocatie beschouwd worden. In het onderstaande fragment vertelt een jongere hoe zijn vriend een aanval als een fysieke provocatie beschouwde en hierop antwoordde met geweld.

- G5: *Ze hebben mijn vriend eens 'gehappyslapped', maar hij was daar niet happy mee. We waren aan het wandelen en een kerel die voorbij wandelde, nam hem vast en gaf hem een slag in zijn gezicht. Het was zijn dag al niet, dus mijn vriend vloog daar gewoon op, een paar stampen gegeven, en toen zijn we verder gegaan. Ik vond dat zijn goed recht. Dit kon een frats zijn, maar dan slaag je nog niemand voor de leut.*

[♂, student]

Ook verbale en fysieke provocaties aan het adres van dierbare personen blijven voor de meeste jongeren, voornamelijk jongens, niet zonder gevolg. Het meest genoemde door de respondenten is de belediging van de moeder. Een jongen van vijftien jaar vertelde hoe hij (tweemaal) zijn moeder verdedigde door fysiek geweld te gebruiken.

- G1: *(...) Er was een neger. (...) Die begon ineens te roepen: “Gij racist, racist!”. Die heeft mijn ma geduwd en ik heb hem op zijn neus geslagen. (...) Ik denk dat iedereen zijn moeder wel gaat verdedigen.*

- G1: *Mijn ma is juist geopereerd aan kanker, want zij heeft kanker gehad. Er was een jongen en die zei: “Uw moeder is een vieze kankerpatiënt”. (...) Die jongen zijn neus was gebroken, anders gesprongen in zijn ogen en zes tanden uit. Hij heeft de schuld op hem genomen, omdat hij wist dat kanker nogal gevoelig ligt bij mij.*

[♂, jonger 16 jaar, bso]

Ook jongens die geen ervaring hebben met fysiek geweld, of zelfs tegen geweld zijn, geven aan dat ze wel in staat zouden zijn fysiek geweld te gebruiken om dierbare per-

sonen, zoals familie en vrienden, te beschermen. Ze geven aan dat dit “iets natuurlijk is”; “iets dat dicht bij jou staat, dat wil je beschermen” [♂, student].

- G5: *Ja, als ze zoiets over mijn moeder zeggen. Ik zou er direct op afgaan.*
 G7: *En als ze dat dan elke dag zeggen, dan begin je er wel op te slagen.*
 G2: *Ik vind dat woorden bij woorden moeten blijven.*
 G5: *Er zijn wel grenzen, maar als ze mijn ouders of mijn dierbaarsten aantasten, gaat het wel te ver.*
 [♂, 16 jaar of ouder, bso]

- G3: *Ik ken een vriendin en die is 19 of 20 en (...) dat vriendje sloeg haar ook af en toe. En nu vrijt hij met mijn nicht. Als ik er ooit achter kom dat hij een vinger uitsteekt naar mijn nicht, dan zal hij er niet goed van zijn. Ik ben tegen geweld, maar op dat moment weet die kerel niet wat er gebeurt. Dan ben ik mijn eigen niet meer.*
 [♂, student]

Jongens geven bovendien aan dat zij in staat zijn fysiek geweld te plegen als hun vrienden fysiek worden aangevallen. Als deze jongeren menen dat anderen zich negatief uitlaten over hun vrienden, kunnen zij dit als een ernstige provocatie beschouwen, en vinden ze het vervolgens gerechtvaardigd deze situatie recht te zetten door geweld te gebruiken.

- G4: *Wij gingen plassen (...) en ik kwam terug binnen en toen had ik een bloedneus.*
 G7: *Ze waren toen aan het vechten en waarschijnlijk hadden zij de L. voor iemand anders gezien en ja, toen kwam de vergelding natuurlijk ook. Er kan iets misgaan, dat op iemand anders bedoeld was, maar dan escaleert het want dan gaat die jongen die dat gedaan heeft ook iets voorkrijgen, he. (...) Kameraadschap, zeker!*
 [♂, werkend]
- G5: *Ik lok die dingen niet uit. Maar als ik binnen sta te feesten en ik zie een vriend naar buiten lopen, omdat de ‘johnny’s’ daar zijn, en die beginnen te ‘batten’, dan heb ik de intentie om mee te vechten. Vechten om de eer. Achteraf bekeken heel fout, maar op dat moment wil ik mijn vrienden helpen.*
 [♂, student]

Enkele respondenten geven bovendien aan dat er jongeren zijn die geweld gebruiken als iemand, in de perceptie van jongeren, dreigt aan andermans lief te komen. Door Davis & de Haan⁸⁷ wordt dit ook als een ernstige provocatie beschouwd door mannen.

- G8: *Meestal gebeurt dit als een jongen aan uw meisje zit. Dan is het wel een beetje normaal dat je u verdedigt. Dan zeg je toch: “Sorry, die is van mij”. Ik heb dat*

ook meegemaakt. Ze waren mijn vriendin aan het lastigvallen. En die jongen stond daar te kijken. En toen begonnen ze te vechten. Die jongen heeft in het ziekenhuis gelegen, want die kon niet veel doen omdat die andere met een groep waren.

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

G1: *Dat heeft mijn vader gehad. Hij is één keer in zijn leven geslagen, omdat hij fout naar een meisje keek van een jongen die hij helemaal niet kende. (...) Die jongen had een boksbeugel aan en mijn vader zijn hele lip lag open.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

Het motief om met geweld te antwoorden op een provocatie ligt volgens de literatuur in het feit dat jongeren diep beledigd zijn of zich niet serieus genomen voelen omdat zij niet het respect krijgen dat zij menen te verdienen.⁸⁸ Deze aantasting van het zelfrespect moet dan met geweld rechtgezet worden. Een provocatie biedt dan een soort rechtvaardiging voor de mogelijkheid dat een confrontatie gewelddadig wordt, met name 'dat ze erom vragen'. Een studente merkt op dat ze wel begrijpt dat iemand fysiek geweld gebruikt als hij of zij geprovoceerd wordt, maar dat dit niet mag gelden als een rechtvaardiging.

G1: *Ik vind het wel een verschil tussen iets begrijpen en iets rechtvaardigen. Ik snap ook wel als je hard geprovoceerd wordt en uitgedaagd wordt... Als je dan slaagt, begrijp ik het wel, maar dan vind ik het wel niet gerechtvaardigd.*

[♀, student]

Daarnaast verwijzen Davis & de Haan⁸⁹ naar de mannelijkheid die aan de grondslag ligt om al dan niet te reageren met fysiek geweld. Volgens hen voelen mannen zich gedwongen om hun houding tegenover geweldgebruik te articuleren en te benadrukken dat zij, indien nodig, bereid en in staat zijn fysiek geweld te gebruiken. Geweld wordt dan geassocieerd met mannelijkheid, met de sociale verwachtingen die aan het doen en laten van mannen worden gesteld. Ook uit onze gesprekken kunnen we afleiden dat het geflatteerde ego van jongens vooral in vriendengroepen gestalte krijgt. In gezelschap van leeftijdsgenoten proberen jongens hun mannelijkheid te affirmeren door stoer te zijn. Jongens en jonge mannen zijn gesocialiseerd in een cultuur waar 'boys don't cry' en waar bepaalde vormen van geweld sociaal gerechtvaardigd lijken voor mannen.⁹⁰ Maar we moeten hier mogelijk ook rekening houden met een methode-effect, meer bepaald dat jongens zich tijdens de focusgroepen 'stoerder' willen voordoen dan ze zijn, met name tegenover een vrouwelijke interviewster. Bovendien zien jongeren het vaak als logisch, onvermijdelijk en volkomen terecht om een confrontatie aan te gaan. Hierboven citeerden we een respondent die niet direct een probleem

zag in het participeren aan een gevecht dat door vrienden werd uitgelokt. Achteraf ziet hij in dat het fout is, maar op dat moment overheerst de neiging om zijn vrienden te helpen alles. Nog een andere respondent voelde zich gedwongen en genoodzaakt om de persoon die zijn moeder beledigd had als ‘vieze kankerpatiënt’ een lesje te leren. Emoties nemen op zo’n moment de bovenhand.

I: *Hoe voelde je je toen op dat moment?*

G1: *Ik weet niet goed. Kwaad. Niet echt kwaad, maar razend meer. Ook al lag hij op de grond, gewoon blijven kloppen en stampen. Maakt niet uit of hij daar al halfgroggy lag.*

[♂, jonger 16 jaar, bso]

Uit de gesprekken blijkt tevens dat jongens het gevoel hebben dat ze zich moeten rechtvaardigen als ze niet gevochten hebben. Ze willen op die manier benadrukken dat er geen sprake was van lafheid. In lijn met Davis & de Haan⁹¹ kunnen we hier ook concluderen dat jongens en jonge mannen hun mannelijkheid willen aantonen door hun positie als morele winnaar te benadrukken, ook al hebben ze hiervoor geen geweld moeten gebruiken.

G5: *(...) En ik zag die aankomen met een troep van dertig, veertig (...). En die zagen mij, en die zijn gewoon teruggetrokken. Gewoon omdat zij mij zagen en zagen dat er nog volk rond mij stond. Enkel die ene van de speelplaats stond er nog. Ik zei: “Geef het op”. Toen ging hij weg. Ik weet niet, is dat misschien omdat ik een imposant figuur ben. En ik heb er geen geweld voor moeten gebruiken.*

[♂, student]

6.2.2.5 De ‘zin’ van geweld

Uit de bovenstaande fragmenten blijkt dat sommige jongeren het vanzelfsprekend vinden dat zij in bepaalde situaties fysiek geweld moeten gebruiken. Dit brengt ons terug bij het debat over de ‘zin’ en betekenis van geweld voor jongeren.

□ ‘Praten’ als tegenhanger van geweld

Sommige respondenten stellen expliciet dat alle geweld zinloos is. Meer bepaald zien zij niet meteen wat het nut of de zin is van (fysiek) geweld, als je het ook met praten kunt oplossen. Praten is in dat opzicht de tegenhanger van geweld.⁹²

G6: *Ja, als ik aan geweld denk, denk ik aan zinloos. Waarom moet je per se altijd geweld kunnen gebruiken? Je kunt dat toch ook uitpraten. Oké, dat klinkt stom, maar ik praat liever dan iemand direct aan de haren te trekken en te zeggen, “jij bent een bitch”. Ik vind praten veel beter dan vechten.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

De respondenten stellen bovendien dat ‘woorden’ harder kunnen kwetsen dan ‘da-den’. Ook volgens Achterhuis⁹³ blijkt taal soms heviger en langduriger wonden te kunnen slaan dan een ‘harde tik’, ook al blijft de schade voor de buitenwereld onzichtbaar. Volgens jongeren kunnen de psychische gevolgen van verbaal geweld echter vaak even ernstig of zelfs ernstiger zijn dan die van lichamelijk geweld. De jongeren uit ons onderzoek geven aan dat verbale vormen van geweld zeker niet onderschat mogen worden.

G6: *Ik vind dat je met woorden veel verder komt dan met vechten. Stel dat ik J. een mep geef in haar gezicht. Na een week is dat genezen. Maar als ik zeg tegen J., “je bent een bitch”, dan gaat zij zich dat aantrekken. Je kunt harder kwetsen met woorden en dat blijft langer hangen. Je ziet constant in de spiegel: een blauw oog zie je maar een week, maar dat gevoel ‘ik ben een bitch’ blijft langer.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

G5: *Er is altijd wel veel aandacht als mensen een pak slaag krijgen, maar als er mensen worden uitgescholden, moeten zij dit maar slikken en verdergaan. Ik vind dit zeker niet correct. (...) Meisjes pesten elkaar niet door elkaar te slagen, maar dat brengt ook schade bij hen toe. Ik vind dat dit veel te weinig in de aandacht komt.*

[♀, werkend]

□ De verklaring voor ‘zinloos’ geweld

Bepaalde types geweldmisdrijven worden door jongeren als zinloos geweld beschouwd. Zij verwijzen naar geruchtmakende cases zoals Kim De Gelder, Hans Van Themsche, Bart Bonroy en Joe Van Holsbeeck. In het algemeen verstaan zij onder zinloos geweld een vorm van fysiek geweld waarbij het opzettelijk verwonden of doden van iemand centraal staat. Het geweld kenmerkt zich door zijn incidentele aard, en ook door de willekeurige wijze waarop de dader het slachtoffer kiest. Volgens sommige jongeren is er geen oorzaak verbonden aan dit soort geweldgebruik.

G8: *Ik denk dat je altijd wel een betere oplossing dan geweld kunt vinden. Dus in die zin vind ik alle geweld wel zinloos. Maar ik denk wel dat er momenten zijn dat geweld zinlozer is dan andere momenten. Bijvoorbeeld iemand om niks een boks geven, dat is echt wel zinloos geweld, terwijl als je het echt uit woede doet, dan kan ik het al beter begrijpen.*

[♀, student]

Enkele studenten merken op dat aan alle geweld wel een zingeving, oorzaak, of motief vastzit, en dat zinloos geweld in dat opzicht dus niet bestaat. Deze uitspraak – dat geweld steeds ‘verklaard’ kan worden – ligt in lijn met wat Schinkel⁹⁴ (2005) vaststelt.

Ook al lijkt het op het eerste gezicht ‘nutteloos’ en ‘zinloos’, geweld kan in principe steeds verklaard worden door externe of interne factoren.

G3: *Ik denk dat er altijd een aanleiding is. Ik denk dat ofwel alle geweld zinloos is ofwel geen enkel geweld, niks qua geweld zinloos is. Ergens heeft dat allemaal geen nut, want meestal haalt dit toch niets uit, maar het is altijd in functie van iets. Dus in dit opzicht heeft het altijd wel zin. Ook al slaag je voor niks, er zal altijd wel iets in u zeggen dat je iemand wil slaan.*

[♀, student]

Uit de gesprekken komt naar voren dat jongeren soms geweld plegen omwille van de intrinsieke waarde van het geweld. Meer bepaald kunnen jongeren ook geweld plegen omwille van de ‘kick van het geweld’. Schinkel⁹⁵ noemt dit ‘autotelisch geweld’, of ‘geweld om het geweld zelf’. Veel jongeren uit ons onderzoek geven aan dat geweld ook als plezierig ervaren kan worden door plegers. Het moment van de daad kan volgens hen voor de daders gewoon ‘leuk’ zijn. Zo kan het motief voor diefstal bijvoorbeeld, naast geldelijk gewin, een door de dader nagestreefde adrenalinerush zijn. Uit de gesprekken blijkt dat vandalisme door veel jongeren als plezierig wordt ervaren. Dit kan gaan van het stukmaken van computers tot het breken van vensters. “*Dan weglopen en hopen dat de flikken komen. Dat is lachen*” [♂, jonger 16 jaar, bso].

G3: *(...) dat was een groot appartementsgebouw. Mijn broer is ook daarop beginnen gooien. Al wat ik deed, was vragen: “Mag dat?”. “Ja”, zei hij. “Ok, enjoy”. (gelach) Ik bedoel, dat is anders. Daar woonde ook niemand. Ja, misschien een dakloze of zo.*

[♀, student]

G5: *Voor de leut gewoon. Als je TL-lampen op de grond gooit, geeft dat een gigantische knal. Op de (jeugdbeweging) deden we dat wel eens. Dat is puur amusementsfactor op dat moment. Je denkt daar niet bij na dat dit vandalisme is.*

[♂, student]

Volgens de respondenten zou het motief van de dader(s) van happy slapping veeleer in het plezier en het uitoefenen van macht over het slachtoffer liggen. Het filmpje dat vervolgens op internet gezet wordt, geeft opnieuw een kick aan de plegers; winnen is immers alleen leuk als anderen ook weten dat je hebt gewonnen.

G10: *Ik heb dit in het station eens gezien. Marokkanen hadden oude mensen, gewoon om te lachen, van de trap geduwd. Die deden dat voor de lol, voor te lachen. Dit is ook gefilmd geweest.*

[♀, 16 jaar of ouder, bso]

Het filmen van geweld kan ‘leuk’ zijn volgens de jongeren. Een jongen [jonger 16 jaar, bso] vertelt hoe zijn buurman een gevecht gefilmd heeft, “gewoon voor de kick”. Bovendien geeft een andere jongere aan dat het wel leuk is om zulke filmpjes te zien en dat hij zelf ook al eens een gevecht gefilmd heeft. Jongeren percipiëren zulke situaties als een typische genotsituatie voor de daders. Zoals Lambeir⁹⁶ suggereert, trekt geweld ons in bepaalde mate aan en is er bij iedereen een zekere ‘passie’ te bespeuren voor ‘agressie’.

G8: *Bij mij is dit ook gebeurd. Er waren meisjes aan het vechten en ik heb dat gefilmd. Ik had dat op Youtube gezet. (...)*

I: *Waarom heb je dit gefilmd?*

G8: *Ik film alles.*

G14: *Dat was cool om te zien.*

G8: *Voor de kick.*

G10: *Dat is fijn om te zien.*

[♂, jonger 16 jaar, bso]

Sommige jongeren geven aan dat er mensen zijn die het geweld bewust opzoeken. Volgens deze respondenten zoeken groepjes jongeren op fuiven of festivals dan de confrontatie op, omdat ze willen vechten. Deze daders gebruiken volgens de jongeren meer geweld dan strikt noodzakelijk en genieten van het feit dat het slachtoffer kwetsbaar en onmachtig is in deze situatie.

G4: *Er zijn ook gasten die wachten tot iemand een misstap doet, en er dan met twintig man opvliegen. Die gaan gewoon naar een feestje om iemand te slagen, en dan vertrekken ze terug, naar een ander feestje of zo.*

[♂, student]

G3: *Zij vechten ook om te vechten. Er zit vaak geen reden achter. We waren op (festival). Dat was vier of drie tegen één. Hij (slachtoffer) lag al op de grond en zij bleven maar stampen. Blijven shotten en blijven doen ...*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

Jongeren geven – naast wat Schinkel ‘autotelisch geweld’ noemt – nog uiteenlopende motieven voor geweld, die we kunnen indelen volgens functionele verklaringen⁹⁷: instrumenteel geweld, expressief geweld, symbolisch geweld en ritueel geweld. De jongeren zijn van mening dat bepaalde delicten worden gepleegd om een doel te bereiken. Alle jongeren waren het erover eens dat het plegen van een diefstal voornamelijk gericht was op het verwerven van geld of andere bruikbare dingen (instrumenteel geweld).

G8: *Die mensen zijn waarschijnlijk uit op geld. En de bomma's hebben geld.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Sommige jongeren geven aan dat er telkens emoties zijn bij de betrokkenen die leiden tot het gebruik van geweld, zoals woede, haat, jaloezie en frustratie (expressief geweld). Volgens hen ligt er altijd een emotie aan de basis van het ontstaan van geweld.

G5: *Je gaat niet vechten voor je plezier. Maar dat is echt als je kwaad bent, uit ruzie echt.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

Soms wordt vandalisme gepleegd uit wraak, of uit protest tegen bepaalde personen of instanties (symbolisch geweld). Twee respondenten stellen dat jongeren geweld gebruiken om een signaal of boodschap over te brengen vanuit een politieke motivatie of om een maatschappelijk probleem onder de aandacht te brengen.

G3: *Ja, als dat huis nu van iemand is, bijvoorbeeld van een politieke partij, dan is dit nog wel gemotiveerd.*

[♀, student]

G1: *Soms zijn het ook mensen die het niet eens zijn met de wetten. Gewoon om aandacht te krijgen, gaan jongeren dan zoiets doen omdat ze denken dat niemand luistert naar hen.*

G6: *Ik denk dat er dan juist niemand gaat luisteren.*

G1: *Maar de jongeren denken van wel, hè. Al die branden enzovoort komen daarvoor.*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

Eén respondent verwijst naar het Marokkaanse meisje uit Antwerpen dat in 2009 om het leven is gekomen tijdens een 'zuiveringsritueel' op vraag van haar ouders. Het meisje werd aan een ritueel onderworpen omdat ze lesbisch was, en de ouders dachten dat hun dochter bezeten was door kwade geesten of duivels. Deze casus kan gezien worden als een mix van religieus en ritueel geweld.

G7: *Dat is in het nieuws geweest. Ouders dachten dat hun kind bezeten was. Zij bellden dan iemand op om de duivel te verdrijven. Er werden dan vreselijke dingen gedaan, en als laatste werd er kokend water over het kind gedaan.*

I: *Waarom zouden ze zoiets doen?*

G7: *Om de duivel te verdrijven uit haar lichaam. Ze zijn zo gelovig.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

6.2.2.6 Risicofactoren en oorzaken van geweld

Aan de respondenten werd bij elke situatie gevraagd wat de mogelijke oorzaken ervan zouden kunnen zijn. De meerderheid van de jongeren gaven mogelijke motieven van

geweld aan die, in tegenstelling tot de algemene verklaringen voor (gewelds)criminaliteit, meer inzicht geven in de processen die in concrete gevallen leiden tot (fysiek) geweld. De redenen en oorzaken van geweld die jongeren aanbrengen lopen sterk uiteen. Een respondent vat de oorzaken als volgt samen: *“Macht vanuit onmacht. Ik denk dat agressie heel dikwijls vanuit onmacht komt”* [♀, werkend]. Er werden, behalve oorzaken, ook kenmerken aan daders en slachtoffers verbonden. Eerder in dit boek werd een inventaris gemaakt van de risicofactoren (en beschermende factoren) van geweld op basis van wetenschappelijke studies. Ook jongeren hebben allerlei opvattingen over welke factoren, kenmerken en gedragingen van daders aanleiding geven tot geweldsituaties. We maken hier gebruik van dezelfde indeling in groepen van risicofactoren die we eerder in dit boek hebben gehanteerd, namelijk risicofactoren op individueel niveau, risicofactoren op gezinsniveau, risicofactoren op het niveau van de school en peers, risicofactoren op maatschappelijk-cultureel vlak, en risicofactoren in de maatschappelijke reactie.

□ *Individuele factoren*

Jongeren geven enkele sociodemografische factoren aan als risico voor het gebruik van geweld. Deze zijn: jongens, jongeren of jonge leeftijd, en etnische afkomst. Dat wordt echter genuanceerd door enkele jongeren, die stellen dat ook vrouwen, ouderen en autochtonen geweld plegen.

G7: *In alle categorieën komt geweld voor. (...) Hier in het café kan er ook ambras beginnen. Dat kan tussen twee oude venten, tussen een jonge en een oude vent, tussen vrouwen zelfs.*

G5: *Daar hangt geen leeftijd op.*

G7: *(...) en geslacht ook niet, denk ik.*

[♂, werkend]

ONB: *Als je één Marokkaan slaagt, komt hij met al zijn vriendjes terug. Uiteindelijk is iedereen aan het vechten. Die geven niet op.*

G7: *Dat is een vooroordeel. Dat moeten toch niet altijd Marokkanen zijn?*

ONB: *Ja, nee, maar het is een voorbeeld.*

G7: *Voor hetzelfde geld ziet hij eruit als een Marokkaan, maar die wel in België is geboren en in België is opgevoed.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

Bovendien speelt ook het uiterlijk van de personen een rol in de opvattingen van de jongeren, zoals de kledij en de haartooi. Naar aanleiding van foto 2 (een gevecht tussen twee mannen) schrijven jongeren een aantal persoonskenmerken toe aan de personages, die in verband gebracht kunnen worden met het dader- en slachtoffer-schap. Ook in het onderzoek van Vandenberk et al.⁹⁸ gaven de respondenten deze kenmerken aan de personages op de foto. Het betrof voornamelijk de kledij van de mannen. Meer bepaald werd de man met de leren vest en het ‘piekjeshaar’ voorgesteld

als ‘dader’, ‘dief’, ‘overvaller’. De jongeren omschreven de man in kostuum en met de bril als ‘zakenman’, ‘deftig gekleed’, ‘sjiek’, ‘rijk’, ‘hogere klasse’.

G3: *Ik denk dat de meneer in pak overvallen wordt.*

I: *Waarom denk je dat?*

G3: *Omdat ... Die meneer ziet er zo deftig gekleed uit en die andere is zo met een lederen vestje.*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

De jongeren die deze stereotyperingen aanbrengen, nuanceren deze tegelijkertijd ook, met name dat men niet enkel op basis van het uiterlijk een beeld kan vormen van wie als dader of slachtoffer aangewezen kan worden.

G8: *Ik weet niet. Dat valt te zien. Afhankelijk van het karakter. Het is niet dat je zo'n kleren aan hebt, dat je gaat vechten, hè. (...) Je zou kunnen denken dat het zo'n mensen zijn, (...) maar het kan ook anders zijn, hè.*

G1: *Het kan ook zijn dat de man met zijn bril gewoon in zijn pak gaat vechten.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Het karakter of de persoonlijkheid van de dader speelt volgens de respondenten bij het gebruik van geweld vaak een meer prominente rol dan het uiterlijk en kan in dat opzicht en volgens de jongeren als een risicofactor gezien worden. Het gebruik van geweld, en dan voornamelijk seksueel geweld, wordt dan verklaard op basis van persoonlijke eigenschappen. De jongeren in de focusgroepen kijken wat dit betreft ook naar de rol die de opvoeding hierbij speelt.

G4: *Stel dat Pieter (vignet 3) er niet goed in is om die subtiele hints aan te pakken. Stel dat het in zijn eigen wereldje wel zo is. Ik weet niet, ik denk dat je dit moeilijk kunt vermijden. Ik denk dat dit vast zit in de menselijke aard. Als het op seksualiteit aankomt, ook heel vaak hun eigen ...*

G6: *Motor willen volgen. (...)*

G4: *Kun je die mensen er uit halen? Ik denk dit niet.*

G2: *Ik denk meer dat het door de situatie en de opvoeding komt, dan door de genen.*

G8: *Ik denk nu niet dat er in de opvoeding gezegd wordt dat aanranding goed is.*

G2: *Nee, maar dat is misschien geen opvoeding of een gebrek aan opvoeding.*

[♀, student]

Ook stoornissen of ziektebeelden krijgen bij de respondenten een plaats in de beeldvorming omtrent geweld, en dan met name wanneer het gaat om mishandeling en verkrachting. Veel jongeren zeggen dat ‘normale’ mensen dit niet doen. Volgens hen moet je echt *“niet goed bij je hoofd zijn”* [♂, jonger 16 jaar, aso], *“psychisch, mentaal gestoord”* [♀, jonger 16 jaar, aso], *“zot”* [♂, werkend] of *“ziek”* [♀, werkend] zijn vooraleer je in staat bent tot zoiets.

- G2: *Normale mensen doen zoïets niet.*
 G1: *Je moet daar gestoord voor zijn.*
 I: *Wat versta je onder normale mensen?*
 G1: *Die... Zoals wij (lach).*
 G2: *Ik kan me niet inbeelden dat ik een vrouw zo zou toetakelen.*
 [♂, 16 jaar of ouder, bso]

Geweld vloeit volgens sommige respondenten voort uit frustratie. Voor spanningen en frustraties is een uitlaatklep nodig, en sommige mensen kunnen hun gevoelens niet uiten. Dat kan vervolgens blokkerend werken en zal het gevoel van frustratie alleen maar verergeren, wat kan leiden tot woede-uitbarstingen en fysiek geweld. Bij deze mensen is, volgens de respondenten, geweld de enige mogelijke uitweg.

- G8: *Er zijn ook mensen die mishandelen, en die zich ook schuldig voelen over wat ze deden. Dat ze gewoon op dat moment de controle verliezen, dus dat zij niet om kunnen met frustraties, zodat dit telkens terug gebeurt.*
 [♀, student]

Als mogelijke frustratiebronnen geven de jongeren: werkloosheid, uitzichtloze situatie, armoede en relatieproblemen. De oudere jongeren geven aan dat het belangrijk is dat deze personen op een positieve manier leren omgaan met frustraties en spanningen.

- G9: *Therapie of zo. Zo'n conflicten ontstaan meestal omdat je niet over conflicten kunt praten, omdat je als enige uitweg geweld ziet, slagen en verwondingen.*
 [♀, student]

Ook een lage intelligentie is volgens enkele respondenten een risicofactor die de kans op het gebruik van geweld verhoogt. Een hoge intelligentie kan daarentegen, volgens Hawkins,⁹⁹ als een beschermende eigenschap gezien worden.

- G5: *Of dat het kinderen zijn die niet beter weten. (...), die zijn dan verstandelijk gehandicapt, die van die klusjes moeten uitvoeren. Die stoken ze dan op en die weten dan ook niet dat ze iets slechts doen. Dat is heel erg. Zij geraken dan in de problemen, terwijl hun iets begaafdere vrienden niet gepakt worden door de politie. Dus ik denk dan ook niet dat dit hun schuld is. Zij voeren het wel uit, maar ik denk zeker dat dit niet hun idee is.*
 [♀, werkend]

Het gebrek aan respect en discipline werd ook als mogelijke oorzaak van geweld genoemd door de oudere jongeren. Volgens jongeren uit deze leeftijdsgroep hebben 'jongeren van tegenwoordig' minder discipline dan vroeger. Het gebrek aan discipline zou mede voortkomen uit de gewijzigde maatschappelijke tendensen.

- I: *Hebben jongeren van tegenwoordig minder discipline?*
 ONB: *Ja, ik denk het wel.*
 I: *Wat kan daar de reden voor zijn?*
 G6: *Beide ouders werken meestal. Weinig tijd voor een fatsoenlijke opvoeding.*
 G3: *Er is ook veel meer nu. Vroeger kon je lezen of schaken met jouw broer. Nu is iedereen veel vrijer. Er is gewoon veel meer.*
 [♀, student]

Enkele respondenten, opnieuw uit de oudere leeftijdsgroep, zijn er voorstander van om jongeren meer discipline aan te leren door de legerplicht weer in te voeren.

- G2: *Ik vind het leger. Laat die mensen maar ondervinden wat gezag is en wat niet. Want zulke mensen, die dit doen, kennen geen gezag. Als je niets kunt kiezen, moet je er blijven. (...) Als je een drilsergeant hebt, die mannen gaan luisteren, za!*
 [♂, werkend]

Tot slot wordt alcohol het vaakst in verband gebracht met geweldgebruik, zowel verbaal als non-verbaal. Volgens de respondenten vergroot alcohol het risico op agressief en gewelddadig gedrag, vooral als er steeds meer gedronken wordt. Ook druggebruik wordt veelvuldig genoemd door jongeren als verklaring voor verschillende geweldsvormen. Alcohol- en druggebruik faciliteren volgens jongeren het uiten van agressie en geweld. Het gebruik van alcohol en drugs neemt bepaalde remmingen weg, en geeft vaak moed om impulsen te volgen. Het zijn volgens jongeren belangrijke risicofactoren op het vlak van geweld, vooral in het uitgaansleven. Anderzijds hangen alcohol en drugs ook samen met verschillende andere katalysatoren van geweld, zoals grote massa's mensen, lawaaierige omgevingen, en individuele persoonskenmerken (bijvoorbeeld gedragsstoornissen).

- G4: *Bijna elke donderdag voor (café). Er is iemand die een duw gekregen heeft, en zijn pint is dan omgeduwd op de rug van een andere. Die is dan zat en draait zich om, boem baf, en hij slaagt op hem.*
 [♀, student]

□ Gezinsfactoren

De opvoeding heeft, volgens jongeren, een belangrijke invloed op het mogelijk ontstaan van geweld, waarbij culturele aspecten een rol spelen. De rol van de ouders op het ontstaan van geweld bij kinderen mag volgens jongeren niet uit het oog worden verloren. Volgens sommige jongeren ligt een gebrek aan opvoeding of geen opvoeding aan de basis van het geweldgebruik bij jongeren.

- G8: *Ook het gebrek aan deftige ondersteuning. Stel nu voor dat ouders fulltime werken. Ik begrijp dit, want dit is ook nodig tegenwoordig. Maar ik vind dat die ondersteuning, die je anders wel zou krijgen, dat je dat wel ergens moet com-*

penseren. Als dit niet gaat, omdat je je dit niet kunt veroorloven. Dat zou een sportclub of zo kunnen zijn. Dan valt dat deel ondersteuning weg. En volgens mij heeft dit wel invloed op het feit hoe iemand zich gedraagt, op de discipline.

[♀, student]

Eén respondent verwijst naar culturele waarden en normen omtrent de opvoeding.

G3: *Ja, maar er zijn culturen of maatschappijen waar helemaal niet zo... Dit is nu een jongen bij een meisje. Dus om dat te veralgemenen. Waar jongens wel vinden dat zij wel het recht hebben om te doen met vrouwen wat zij willen.*

[♀, student]

Sommige jongeren geven aan dat naarmate kinderen en jongeren opgroeien met geweld, zij geweld ook als 'normaal' en vanzelfsprekend zullen beschouwen, en als methode gaan hanteren binnen hun toekomstige relaties. Een gebrek aan ouderlijke controle en problemen bij ouders, zoals een alcohol- of drugverslaving, werkloosheid, of verwaarlozing hebben impact op de ontwikkeling van het kind. Het kind neemt dit normen- en waardepatroon over, wat kan leiden tot geweldgebruik. Ook in de literatuur¹⁰⁰ wordt aangekaart dat kinderen die door hun ouders mishandeld worden een groter risico lopen om gewelddadig gedrag te stellen.

G2: *Misschien is hij zelf zo opgevoed, dat hij zelf geslagen werd door zijn ouders. Dat het normaal is ...*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Ook andere, vroegere traumatische ervaringen bij jongeren hebben volgens respondenten een invloed op het ontstaan van geweld.

G6: *Nee, ik denk sommigen ook omdat ze zich niet goed kunnen verdedigen. Zo, die gaan dat gebruiken om... gewoon om hun dingen te hebben. Dat ze niet altijd gepest blijven worden.*

[♀, 16 jaar of ouder, dbso]

Daarnaast zijn er volgens de jongeren ook plegers die thuis niet in een gewelddadige situatie opgroeien of opgegroeid zijn en toch gewelddadig gedrag ontwikkelen, onder andere door verwennerij en geen (of weinig) ouderlijke controle. Deze bevindingen liggen in lijn met wat Hawkins¹⁰¹ vaststelt, meer bepaald dat een beperkt ouderlijk toezicht en een verminderde controle door de ouders de ontwikkeling van gewelddadig gedrag bij kinderen en jongeren kan versterken.

ONB: *Ik denk dat dit dikwijls jongeren zijn waarvan de ouders niet weten waar zij zitten. Gasten die daar alle dagen zitten en alleen thuis komen om te eten, slapen en wassen.*

G5: *Liever kwijt dan rijk.*

[♂, student]

G7: *Als zij haar zin niet krijgt (...), begint ze te wenen en is ze boos en begint ze te slagen. Dan doet ze het zonder dat ze het mag. Uiteindelijk krijgt ze haar zin, en dan is ze blij. Dit is waarschijnlijk zo ook bij Jo (vignet 1) gebeurd. Want als dit altijd zo is, ga je dit ook doen als je volwassen bent. Als je bijvoorbeeld altijd uw zin kreeg, en je verliest een wedstrijd, dan ga je heel boos zijn en alles doen om te overtuigen dat jij de wedstrijd gewonnen hebt. Als je niet altijd je zin krijgt, en je verliest een wedstrijd, dan zeg je: "Oh, het maakt niet uit. Het is maar een wedstrijd".*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

□ *Factoren binnen de school- en peercontext*

Voor de ontwikkeling van het zelfgevoel is aandacht en waardering voor elk kind belangrijk. Deze erkenning en waardering wordt meestal en in eerste instantie gewaarborgd in het gezin, maar op latere leeftijd verwerft ook de peergroup een centrale positie in dit verhaal. Volgens de respondenten hechten jongeren veel belang aan de erkenning van leeftijdsgenoten, en zijn er veel jongeren die willen opvallen, of er op de een of andere manier boven uit willen uitsteken. Ze geven aan dat 'stoer doen', 'interessant doen', 'bij vrienden aanzien krijgen', 'aandacht trekken', 'opvallen', 'indruk maken' en 'zich bewijzen' belangrijke elementen zijn voor jongeren.

G4: *Om aan heel de wereld te laten zien dat je durft vechten.*

G6: *Stoer doen en aandacht trekken. "Kijk, ik heb dat gedaan".*

G1: *Iemand zijn... in de wereld... .*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

De invloed van vrienden heeft volgens jongeren een niet te onderschatten invloed op het gebruik van geweld. Jongeren denken dat de invloed van vrienden ook op andere vlakken een impact heeft op het gedrag van een persoon.

G6: *Ik denk, als je slechte vrienden hebt, je zelf ook een slechte persoon bent.*

G7: *Je wordt beïnvloed door jouw vrienden.*

G6: *Ja, je wordt beïnvloed. Als je nu allemaal rondloopt met meisjes die ... met korte rokjes ...*

ONB: *Sletten.*

G6: *Ja, sletten dus. Als je dan daar aankomt met een dikke trui, dat je dan niet bij het groepje hoort. En als je beïnvloed wordt door nerds, ga je goede punten halen.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

- G7: *En je gaat ook uw gedrag aan anderen aanpassen. Als je nu vrienden hebt, die op een zaterdag graag rondhangen en mensen graag op stang jagen, en misschien wel stelen. En je zegt telkens “nee” en dan zeggen die: “Schijter, doe dat toch”. En dan ga je dat doen. Misschien vind je dat dan leuk, en dan blijf je dat doen.*
 [♀, 16 jaar of ouder, aso]

Verschillende jongeren geven aan dat het niet evident is om onder de sociale druk van peers uit te komen. Ze kunnen zelf moeilijk inschatten hoe ze hiermee zouden omgaan in een bepaalde situatie. Sommige jongeren denken, bijvoorbeeld naar aanleiding van vignet 4 (vandalisme), dat ze zouden meedoen onder invloed van hun vrienden.

- I: *Wat zou jij doen als je een vriend was van Jan en Elien?*
 G10: *Ik zou meedoen. Want als je niet meedoet zeggen ze...*
 G7: *Je bent een watje, je durft niks, je hebt geen lef.*
 G10: *En dat is dan niet leuk. Sommigen doen gewoon mee. Ik zou ... Ik weet niet ... Hangt af...*
 [♂, jonger 16 jaar, bso]

Uit de literatuur blijkt dat de richting van het verband tussen delinquent gedrag en delinquente peers moeilijk aan te geven is.¹⁰² Ook de respondenten geven aan dat jongeren mogelijk op zoek gaan naar gemeenschappelijke vrienden. Het is dus denkbaar dat jongeren net door hun eigen delinquente gedrag in contact komen met delinquente peers, en niet andersom.

- G3: *Maar je zoekt sowieso vrienden die iets gemeenschappelijk hebben (...) Je ziet dat zelf op voorhand al. Als je weet dat die zo zijn, zou ik er niet mee omgaan en die negeren.*
 G9: *Als dat zo is, wil je wel bewust zo worden.*
 G7: *Als je echt zelfzeker bent van u eigen, je voelt je goed in jouw vel, je voelt je goed om wie je bent en je wilt voor geen geld van de wereld iemand anders zijn, dan kan niemand u aan het wankelen brengen. Maar als je iemand bent die nog niet gevonden hebt wie je bent, als je daar dan tussen zit, denk ik dat je iemand kan worden dat je in het begin niet wou.*
 [♀, 16 jaar of ouder, aso]

□ *Maatschappelijk-culturele factoren*

Jongeren geven ook een betekenis aan de ‘klassieke’ risicofactoren op buurtniveau.¹⁰³ Meer bepaald stellen zij vast dat (fysiek) geweld zich voornamelijk manifesteert in grote steden. Jongeren zijn van mening dat geweld vooral voorkomt in de achtergestelde buurten. Structurele en culturele buurtkenmerken zoals armoede, verloederings, de grote mobiliteit, verschillende culturen, en een dichte bevolkingsgraad zijn volgens

hen risicofactoren die tot geweld kunnen leiden. Daarnaast worden groepsgeweld en bendevoering onder jongeren door de respondenten ook in verband gebracht met grootsteden.

G1: *In de grootsteden heb je verschillende leefmilieus, denk ik. Je hebt bijvoorbeeld een milieu van mensen die op café zitten en bier drinken. (...) Ja, en in een dorpje heb je dit niet. Dat is een kleine gemeenschap van allemaal verschillende mensen die overeenkomen. En daar heb je minder geweld, denk ik.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

G6: *Ze overvallen mensen om direct veel te hebben. Allemaal kort bijeen wonen, overvallen. Gewoon een beetje rondhangen in de dag. Ja, boel zoeken en voor problemen zorgen. En meestal in groep dan nog.*

G1: *In een grote stad zullen ze je nog minder vlug vinden, dan in een kleine stad zoals hier. In Antwerpen en zo kun je dat, je overal een beetje gaan verstoppen.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

□ *Maatschappelijke reactie*

De rol van de media met betrekking tot geweld kwam ter sprake tijdens enkele focusgroepen. De berichtgeving over geweld in de media zou, volgens jongeren, een negatief effect hebben en met name de kans op kopieergedrag van geweldsincidenten vergroten.

G3: *Iedereen gaat dit kopiëren en nadoen. Dan gaan ze dat zelf op Youtube zetten en dan zijn ze ook cool, denken ze. Dat is zoals op tv. Je ziet iets in de film en dan proberen ze dit na te doen.*

[♂, jonger 16 jaar, aso]

De oudere leeftijdsgroep ziet vooral dat de media jongeren blootstellen aan te veel geweld via televisie, computerspelen, enzovoort. Volgens deze groep is het spelen van computerspellen een belangrijk onderdeel geworden van de mediawereld van de jeugd. Bovendien is er ook veel belangstelling voor geweld via de media, volgens hen. Deze toename in het aanbod van geweld via de media heeft volgens deze respondenten een invloed op het gebruik ervan. Zelf hebben deze jongeren ervaren wat de kortetermijneffecten zijn van het spelen van een gewelddadig computerspel. *“Dat geluid en met dat geweer. Ik heb dat maar vijf minuten gespeeld, want ik werd daar helemaal zot van”* [♀, werkend].

G1: *Volgens mij is het ook, als je dat even gespeeld hebt, en je komt dan op de baan... Ik heb dat nu al, zonder die computerspellepjes...*

- G2: *100 punten ... (gelach)*
 G1: *... als ik die raak! Ja, dat is.*
 G3: *Ja, als je dan gespeeld hebt, en je komt dan de baan op.*
 G1: *Ja, dan kom je echt op straat. Volgens mij zit je dan helemaal vol met adrenaline. "Die moet ik hebben!"*
 [♀, werkend]

Het verband tussen het spelen van een gewelddadig spel en het vertonen van vijandige neigingen achteraf kan verklaard worden vanuit de 'arousal'-theorie. Na het spelen worden personen zo opgewonden dat ze kort nadien bepaalde situaties op een minder rustige manier gaan inschatten.¹⁰⁴ De hoeveelheid tijd die men doorbrengt met het spelen en het realisme van het mediageweld in films en games heeft volgens de respondenten een belangrijk effect op het gebruik van geweld.

- G3: *Ja, een oude vrouw omver rijden is toch erger dan een monster doodschieten, denk ik dan.*
 G4: *Dan is het ook duidelijker dat het een spel is. In sommige spelletjes ben je een ventje dat anderen moet doodschieten. Dat is anders dan ...*
 G5: *Pacman.*
 [♀, werkend]

In de literatuur is er al veel geschreven over de rol van de media in het gebruik van geweld door jongeren, maar de invloed van de media blijft tot op heden onduidelijk.¹⁰⁵ Ook door de respondenten wordt de rechtstreekse invloed van mediageweld op het gebruik van geweld genuanceerd. Zij stellen dat de persoonlijkheid en de omgeving, meer bepaald de opvoedingssituatie en de vrijetijdsbesteding, hierin ook een belangrijke rol spelen. Geweld is dan meer een boodschap die wordt overgebracht, die wel of niet een invloed kan uitoefenen op het gedrag van jongeren.

- G5: *Ik denk ook het tegengewicht dat je hieraan kunt geven. Op mijn werk zie ik heel veel jongeren die niets anders doen dan gamen, omdat zij niets anders te doen hebben. De meisjes op de (jeugdbeweging) hier bijvoorbeeld hebben nog veel andere dingen te doen. Die zitten niet van 's morgens tot 's avonds achter hun computer te gamen.*
 [♀, werkend]

Een andere, door de respondenten aangehaalde, mogelijke factor die de ontwikkeling van geweld bij jongeren versterkt, is het gevoel van straffeloosheid. Volgens de respondenten laat het gevolg van het delict te lang op zich wachten, waardoor bij jongeren het idee groeit dat er straffeloosheid heerst. Ook de jongeren beseffen dat jeugdrechtters kampen met het probleem dat ze niet altijd een vrije plaats vinden voor een jongere die criminele feiten heeft gepleegd. De pakkans moet volgens de respondenten

vergroot worden. Elke veroordeling zou volgens hen een gevolg moeten krijgen, ook kleinere straffen, zoals vandalisme.

G1: *Vroeger was alles zo veel strenger. Toen kreeg je direct de doodstraf of zo. Nu zijn mensen meer op hun eigen en zijn de straffen minder erg. Ik denk dat ze dan zo iets sneller gaan doen, omdat ze zichzelf de baas vinden.*

[♀, jonger 16 jaar, aso]

G5: *Je kunt ze vaak ook niet te pakken krijgen, de daders. Op tien keer dat die iets doen, zullen die misschien een keer worden opgepakt. Een nachtje cel, en de volgende dag kunnen ze een volgend slachtoffer maken. Dan is het voor deze mannen niet de moeite waard om te stoppen.*

[♂, student]

6.2.2.7 Maatregelen tegen geweld

Naast oorzaken van geweld en kenmerken van daders, werd er ook naar mogelijke remedies tegen geweld gepeild bij de jongeren. Voor jongeren bleek het niet eenvoudig om hier een antwoord op te geven. Door hun leeftijd en ervaring konden de respondenten uit de oudste leeftijdsgroep (18-25 jaar) meer relevante actoren in de maatschappij bedenken die een rol kunnen opnemen bij de bestrijding van geweld. Uit de verschillende antwoorden van de jongeren blijkt dat geweld op alle niveaus maatregelen vereist. Er moeten met andere woorden maatregelen genomen worden, zowel op preventief als op curatief niveau. Bovendien vraagt de bestrijding van geweld, volgens jongeren, ook de nodige psychosociale vaardigheden van een individu.

□ *Preventieve maatregelen*

Bij de vraag op welke manier preventief opgetreden kan worden bij gewelddadig gedrag, werden verschillende suggesties aangereikt door de jongeren. We kunnen grofweg een onderscheid maken tussen persoonsgerichte of individuele preventie-maatregelen, en structurele preventiemaatregelen.¹⁰⁶ Persoonsgerichte preventie wil voorkomen dat een persoon (verder) in de problemen komt. Deze maatregelen zijn dus gericht op individuele daders en slachtoffers. Deze maatregelen hebben als doel de mentaliteit van de betrokkenen te beïnvloeden, en beogen aldus een attitudevorming. Structurele preventiemaatregelen worden ingezet in de conditionerende omgeving, en men werkt op een systematische manier aan de context of omgeving waarin de betrokkenen (met elkaar) leven en omgaan. Binnen deze maatregelen worden dus ook de niet-persoonsgebonden factoren bekeken en aangepakt. In wat volgt worden achtereenvolgens de structurele en persoonsgerichte maatregelen beschreven die jongeren aanhaalden ter preventie van delinquentie in het algemeen en geweld in het bijzonder.

Jongeren geven verschillende structurele preventie maatregelen aan die volgens hen geweld en delinquentie helpen te voorkomen. Tijdens een focusgroep met meisjes kwam ter sprake dat er het voorbije schooljaar veel diefstal had plaatsgevonden op de school. Bij de vraag wat de school hieraan kan doen, antwoordt een jongere:

G3: *Camera's. Wij betalen hen geld. Zij moeten dan maar zien hoe ze dat betalen.*
[♀, jonger 16 jaar, bso]

Andere structurele maatregelen die jongeren voorstellen om diefstal in de school tegen te gaan zijn “*betere bewaking door leerkrachten*” [♀, jonger 16 jaar, bso] en “*het afsluiten van lokalen*” [♀, 16 jaar of ouder, dbso]. Respondenten verwijzen ook naar andere structurele preventie maatregelen die in publieke en semipublieke plaatsen genomen worden. Volgens enkele jongeren kan je slachtofferschap van diefstal, en meer bepaald handtassendiefstal, voorkomen door je tas goed vast te houden en weinig geld op zak te hebben.

G3: *Ja, op festivals heb je bijvoorbeeld: “Gauwdieven aan het werk”. Of aan het station: “Laat niets waardevols achter in de auto”. Je moet zien dat je altijd alles bij je houdt, en niets naast u laten staan. Je kunt alleen maar zeggen dat je alles goed moet bijhouden.*
[♂, student]

Bij de oudere jongeren kwam het geweld op fuiven ter sprake en de rol van de security. Algemeen luidt het dat er maatregelen genomen kunnen worden door de organisatie om geweld op fuiven te vermijden, maar hierdoor wordt het probleem volgens jongeren niet aangepakt, maar verplaatst.

G9: *Gewoon uithangen: “Baddereers buiten”.*
G7: *Een lijst, hè.*
G5: *Daar kan je niet aan doen. Als mensen willen vechten, dan vechten ze. Als er binnen security staat, gaan ze honderd meter verder aan de kerk staan. En als de politie dan daar is, is het gevecht al lang gedaan.*
[♂, student]

G3: *Dat vind ik ook wel goed, want anders staan zij op den duur met twintig of dertig man te vechten. Nu worden die gewoon buiten gegooid.*

I: *Dus jullie vinden het wel goed dat er security is?*

ALLEN: *Ja.*

G6: *Dan zet je ze buiten, maar dan beginnen ze buiten opnieuw.*

G2: *Ja, het wordt dan verplaatst.*

[♀, werkend]

Een andere veelgenoemde structurele maatregel is het inzetten van meer politie in risicogebieden. Over de rol van de politie in de preventie van jeugdcriminaliteit in het algemeen en geweld in het bijzonder zijn de meningen van de jongeren eerder verdeeld. Ze menen dat meer politie inzetten wel een effect heeft, maar er zal volgens hen wel altijd een onbewaakt moment zijn. *“Je kunt nooit overal politie inzetten”* [♀, student].

G3: *Geen klacht indienen is ook geen oplossing, want dan ga je doen dat er niets is. Het voordeel is wel, als dat park niet bewaakt wordt en dat gebeurt enkele keren na elkaar, gaan ze daar wel volk zetten. En daarvoor zou ik wel klacht tegen onbekenden indienen, omdat de volgende dan misschien wel beter af is. Meestal is dit in dezelfde regio, dus zet daar op die plaats extra volk.*

[♂, student]

G1: *Ik heb dat nu gemerkt. Hier in (stad) is dit dikwijls dat ze vuilzakken omver stampen en dat alles dan op straat ligt. Gisteravond liepen er in mijn straat af en toe politiemensen voorbij en het was heel de avond rustig. Heel raar, maar het helpt toch.*

[♀, student]

Sommige respondenten merken op dat het preventieve karakter van structurele maatregelen niet constructief is. Volgens hen beperken structurele maatregelen de vrije ruimte van burgers. Bovendien stellen zij vast dat meer en meer het slachtoffer verantwoordelijk gesteld wordt. De maatschappij is volgens hen zo geëvolueerd dat het slachtoffer mede verantwoordelijk gesteld wordt voor het misdrijf.

G4: *Ik vind het ook erg dat het zo geëvolueerd is dat het slachtoffer altijd wordt aangesproken, zo van: “Goh, ja, ze had maar niet alleen naar huis moeten fietsen”. Ik vind dat de dader het gewoon maar niet had moeten doen.*

[♀, werkend]

Deze respondenten expliciteren dat er gewerkt moet worden met de potentiële daders zelf, en geven voorrang aan persoonsgerichte maatregelen, eerder dan aan structurele maatregelen.

G2: *Maar dat is een oplossing als het al te laat is. Dat is zoals iemand in de gevangenis steken. Dat is ook een oplossing, maar er moet op voorhand iets zijn door daarmee te praten of hem op andere ideeën te brengen.*

[♀, student]

Jongeren geven verschillende voorbeelden die binnen de persoonsgerichte preventie-maatregelen geplaatst kunnen worden. Naar aanleiding van foto 1 (fysiek geweld tegen een kind) kwam de intergenerationele cyclus van geweld binnen gezinnen ter sprake.

Volgens jongeren lopen kinderen die het slachtoffer waren van geweld een groter risico om later in hun volwassen leven in hetzelfde gedrag te vervallen. Om die reden is er volgens deze jongeren een breed draagvlak voor preventie nodig via een vroegtijdige gerichte ondersteuning. Het verder uitbouwen van opvoedingsondersteuning draagt op die manier bij tot de preventie van ernstige opvoedingsproblemen die later in het toekomstige gezin van het mishandelde kind zouden kunnen voorvallen.

G3: *Dit meisje op de foto, zij zou vanaf nu moeten opgevolgd worden tot haar kinderen groot zijn.*

G5: *Dat vind ik ook een probleem: de kinderen van de kinderen van de kinderen ...*

G3: *Dat is dikwijls het probleem, omdat zij niet anders kennen en weten. Zij weten niet hoe je wel oplossingen kunt zoeken voor je problemen en zo. Je moet ze dat leren wat ze eigenlijk nooit geleerd hebben.*

[♀, werkend]

Volgens deze respondenten is het niet eenvoudig om preventief te werken met zulke gezinnen. Zij stellen dat er toch enige vrijwillige medewerking moet zijn vooraleer een hulpverleningsinstantie kan ingrijpen. Een respondent die op het OCMW gewerkt heeft, verduidelijkt het zo:

G4: *In eerste instantie moeten zij zichzelf aanmelden: "Help, ik ben een moeder in nood en ik kan niet voor mijn kind zorgen". Als zij dit niet doen, dan wordt er niets gedaan. Dan gaan er jaren overheen, tot er effectief iets gebeurt zoals dit (foto 1), zodanig dat er wel kan opgetreden worden door het parket of de jeugdrechtbank.*

[♀, werkend]

Jongeren geven, naar aanleiding van vignet 1 (siblinggeweld), aan dat ouders reeds in de kindertijd een preventieve rol kunnen spelen in de ontwikkeling van fysiek geweld bij het kind.

G3: *Als dit één van de eerste keren is dat dit gebeurt, dan kan je dit niet vermijden. Als die al 18 jaar zijn, en die blijven dat nog doen, dan had je dit wel kunnen vermijden, denk ik.*

I: *Hoe dat?*

G3: *Je probeert die aan te leren dat het niet oké is om elkaar te slagen. Het kan onmogelijk de bedoeling zijn om jouw eigen broer of zus te slagen.*

G8: *Als je daar altijd ruzie om maakt, om programma's, dan maak je daar duidelijke afspraken over als dit dikwijls gebeurt.*

[♀, student]

Eerder werd door de jongeren de rol van de media met betrekking tot het geweldgebruik beschreven. Een respondent vindt het belangrijk dat ook hieraan preventief wordt gewerkt. Meer bepaald suggereert deze respondent dat men het geweld in de

media niet mag verbieden of vermijden, maar dat jongeren er juist mee moeten leren omgaan. Dat kan gebeuren door jongeren te informeren over het geweld en de inhoud van het geweld te kaderen.

G5: *Ik ben eens met iemand naar Karate Kid gaan zien. Hij heeft daar een hele tijd in de cinema luidop "Hiha, ..." geroepen. (gelach) Hij verstond het ook niet goed. Maar als je een beetje duiding geeft: "Het gaat over karate, over respect", dan helpt dit wel, denk ik. Die jongen heeft een mentale handicap, dus bij keek daar anders naar. Als je de film gewoon ziet, zie je gewoon vechten, hè. Ik denk dat dit helpt, ook bij het nieuws bijvoorbeeld.*

[♀, werkend]

Ook de school speelt hier volgens jongeren een belangrijke rol in. Meer bepaald moeten scholen jongeren wijzen op de risico's van het internet. Volgens de respondenten hebben kinderen en jongeren vooral begeleiding nodig rond het anonieme aspect van het internet, want achter een toffe knul van vijftien jaar of een lieve meid kan net zo goed een man van vijftig jaar schuilgaan met minder fraaie bedoelingen.

G3: *Zoals op school (...). Die krijgen elk jaar informatie van de politie. Die leerlingen begrijpen dat ook gewoon niet. De politie had eens een namenlijst gevraagd en typte een naam in op Netlog. En hij liet dat profiel van die leerling zien op groot scherm. De leerling riep toen uit de zaal: "Hey, dat is wel mijn profiel. Daar mag jij niet op". De politie zei toen: "Maja, iedereen kan daar op". Die begrijpen dat gewoon niet. Thuis kan iedereen daar op klikken, maar voor een zaal van 200 man vond die leerling dat niet kunnen. Hoeveel mensen zitten er wel niet op internet. De leerling wist niet dat iedereen dat kon zien.*

I: *Daar moet de school meer rond werken?*

G6: *Ja, dat moet duidelijk gemaakt worden, wat zoiets allemaal teweeg kan brengen. Die beseffen dat allemaal niet. 13- en 14-jarigen chatten maar, maar wie weet met wie ze aan het chatten zijn.*

[♀, werkend]

Volgens de jongeren wordt er veel geweld gepleegd uit verveling. Om verveling tegen te gaan, zijn er volgens hen voldoende andere activiteiten waar jongeren aan kunnen deelnemen. De jongeren geven volgende organisaties waar jongeren terecht kunnen: jeugdadviescentra (JAC), jeugthuizen, jeugdbewegingen, sportclubs, gratis activiteiten vanuit de gemeente of stad, vrijwilligerswerk. Het probleem ligt volgens de jongeren ook hier weer in het bereiken van deze doelgroep. Jongeren moeten aangemoedigd worden om aan zulke activiteiten deel te nemen, want uit zichzelf doen ze het niet.

G1: *Je kunt dat toch moeilijk nagaan voor iedereen.*

G7: *Ja, en als je iets organiseert, dan weet je nog niet dat Robbe daar naar toe gaat.*

G1: *Want er bestaan al veel evenementen.*

[♀, student]

□ *Curatieve maatregelen*

Als meest genoemde maatregel tegen geweld wordt door de respondenten het ingrijpen van de politie genoemd. Net zoals deze preventief kan optreden tegen het gebruik van geweld, zou de politie in staat moeten zijn om in te grijpen tijdens of na een geweldsituatie. Enkele jongeren zijn van mening dat de politie de verkeerde prioriteiten stelt.

G4: *Vorige keer was er ook zo'n gevecht. (...) De politie was gewoon vijf meter verder. Die zijn gewoon niet uit de auto gekomen. Zij waren aan het kijken en zijn verder gegaan.*

G1: *De flikken hebben schrik. Op de pleintjes durven zij ook niet komen. Op het skateplein zitten ze soms met lege flessen in elkaars gezicht te 'peren'. De flikken staan dan aan de kant te kijken tot het wat rustiger wordt. En als het rustiger wordt dan komen ze misschien eens kijken of er geen mensen liggen.*

[♂, jonger 16 jaar, bso]

G8: *De politie stelt tegenwoordig ook de verkeerde prioriteiten. Als de school begint, pakken ze gewoon de fietsers aan omdat hun licht niet werkt. Maar op fuiven wachten ze tot het vechten gedaan is en dan gaan ze erheen. Waar is dan dat veilig gevoel met de politie op straat? Ze doen niets.*

[♂, student]

Veel jongeren geven daarentegen wel aan dat ze de politie zouden verwittigen indien zij het slachtoffer zouden worden van geweld. In het volgende citaat wordt een voorbeeld gegeven van een jongere die aangeeft de politie te verwittigen als hij het slachtoffer zou zijn van steaming.

G2: *Je kunt dan naar de politie gaan.*

I: *Jij zou naar de politie gaan?*

G2: *Ja, ik zou het niet te moeilijk maken. Als ze er echt gevaarlijk uitzien en ze bereid zijn te steken, dan zou ik mijn gsm afgeven en hopen dat ze weggaan. Achteraf zou ik direct naar de politie gaan, voor bijvoorbeeld foto's of zo.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Jongeren noemen verschillende maatregelen voor slachtoffers van geweld, op een continuüm dat varieert van informele ondersteuning door familie en vrienden tot formele ondersteuning door professionals. Naar aanleiding van foto 1 (fysiek geweld tegen een kind) werden door de jongeren verschillende maatregelen aangereikt, voor zowel het slachtoffer als de dader. Het slachtoffer kan volgens de jongeren eerst hulp zoeken bij familie en vrienden. Daarnaast bestaan er volgens hen verschillende hulplijnen en hulpverleningsinstanties waar slachtoffers van intrafamiliaal geweld terecht kunnen. De volgende maatregelen werden opgesomd door de jongeren: 'JAC', 'opvangcentra',

‘jeugdinstelling’, ‘vluchthuis’, ‘centrum kindermishandeling’, ‘slachtofferhulp’, ‘Kind en Gezin’, ‘kinderen- en jongerentelefoon’. Ook de school heeft hier een belangrijke functie volgens jongeren. Volgens een vrouwelijke student speelt de school een belangrijke signalisatielerol bij huiselijk geweld. Daarnaast kunnen kinderen en jongeren ook terecht bij het CLB voor hulp. *“Ze kan dat dan vertellen, want ze is bang om tegen haar ouders de waarheid te vertellen. Het CLB kan haar dan verder helpen”* [♂, jonger 16 jaar, bso]. Naast het signaleren van problemen kan een school ook expliciet ingrijpen bij een bestaand probleem.

ONB: *Ja, ik ken iemand die dat heeft gedaan (...) Dat waren twee jongens en die werden weggehaald door de politie en de kinderbescherming bij hun moeder. Zij werden verwaarloosd. Zij hebben hen toen naar de vader (...) gebracht, maar die werden daar seksueel misbruikt (...) De directeur van hun vorige school heeft toen alles gedaan om hen daar terug te krijgen. De school begeleidde die moeder daar ook. (...) Die kinderen konden nergens heen, tot zij bij de leerkracht terecht kwamen, die hen tijdelijk opving.*

[♀, 16 jaar of ouder, aso]

Naast maatregelen voor slachtoffers werden ook mogelijke maatregelen en gevolgen voor jonge daders genoemd. De meningen van jongeren hierover zijn verdeeld. Sommigen zijn eerder punitief ingesteld en pro harde straffen voor jongeren die ernstige geweldsmisdrijven hebben gepleegd, zoals steaming en happy slapping. Het ingrijpen van de (jeugd)rechter is hier volgens hen aan de orde. Anderen geven aan dat straffen geen efficiënte oplossing is, en zijn eerder voorstander van begeleidende activiteiten voor jongeren.

G3: *Ja. Als dat jongeren zijn, gewoon zwaarder straffen. Het is niet dat het jongeren zijn jonger dan 18, dat zij niet kunnen nadenken. Ik vind dat stom.*

I: *Ze zouden volgens u een zwaardere straf moeten krijgen?*

G3: *Ja. Zeker voor zo'n zaken. “Oh, zijn kop staat me niet aan, ik slaag hem bij elkaar.” Dat is geen reden om te slaan. Berecht ze als volwassenen.*

[♂, student]

G2: *Niet straffen, maar meer in groep zetten met mensen die er meer van weten. En dan een gesprek hebben.*

[♂, 16 jaar of ouder, bso]

Voor daders van seksueel misbruik geven jongeren verschillende maatregelen aan, die gaan van psychiatrische begeleiding tot hard straffen en castreren.

G3: *Als de verkrachter psychisch ziek is, zullen die jaren gevangenis ook niets withalen, hè. (...)*

G6: *Als het van mij afhangt, mogen ze gewoon zijn piemel afsnijden. (gelach)*

G5: *De piemel afsnijden is nogal ver, maar je kunt ook mensen chemisch castreren. Zorgen dat ze geen libido meer hebben en zorgen dat ze er geen zin meer in hebben. Zorgen dat ze het niet meer kunnen gebruiken.*

[♀, werkend]

G3: *Die mannen bij andere gevangenen zetten. Dan zijn ze eraan.*

G4: *Dat verdienen ze ook. Mensen die dit meegemaakt hebben, zijn ook getekend voor het leven, hè!*

[♂, werkend]

Ook werkstraffen worden door jongeren genoemd als mogelijke straf voor een jongere, afhankelijk van de ernst van het delict. Respondenten geven de volgende voordelen van een werkstraf boven een traditionele straf. Vooreerst geven de jongeren aan dat in de werkstraf het herstellen van de aangerichte schade centraal staat en dat de jongeren zich op die manier nuttig maken voor de samenleving die zij door hun handelen schade hebben toegebracht. Bovendien zijn ze van mening dat de jongeren iets minder snel opnieuw de fout in zullen gaan na een werkstraf dan na een gevangenisstraf.

G3: *Werkstraf is pas nuttig als je geconfronteerd wordt via uw werkstraf met wat je fout gedaan hebt. Bijvoorbeeld graffitispuiters die hun graffiti moeten opkuisen. Ik kan aannemen dat dit voor hen pijn doet. Dan weet je pas dat je niet goed bezig bent. Als je iemand neersteekt, en je moet de stoep opkuisen, wat heeft deze werkstraf dan met die misdaad te maken? Je wordt dan niet geconfronteerd met uw fout dat problemen oplevert voor de rest van de maatschappij.*

[♂, student]

6.3 Conclusie

In dit hoofdstuk werd gerapporteerd over het belevingsonderzoek, waarbij het fenomeen ‘geweld’ werd bekeken vanuit de leefwereld van de jongeren. Uit de literatuur blijkt dat de visie op geweld verandert door gewijzigde maatschappelijke omstandigheden. In dat opzicht leek het nuttig om geweld bij jongeren in zijn alledaagsheid te benaderen, zodat het een meer omvattende realiteit weergeeft. Cijfers zijn belangrijk om het geweldsfenomeen te kaderen en inzicht te krijgen in de omvang en de prevalentie ervan, maar daarbij mag men niet uit het oog verliezen dat vooral belevingsaspecten van rechtstreeks betrokkenen – in dit geval jongeren – helpen om het fenomeen genuanceerd te kaderen en daadwerkelijk te begrijpen. Bovendien worden jongeren tegenwoordig, vaak onterecht, in verband gebracht met gewelddelicten en ‘veroordeeld’ voor de toename van geweld in onze samenleving.¹⁰⁷ Problemen door jongeren worden vaak uitvoerig belicht in de media, waardoor het probleem gecollectiviseerd wordt in plaats van geïndividualiseerd.

Verskillende onderzoekers, journalisten en politici trachten voor dit thema – ‘jongeren en geweld’ – allerlei verklaringen, oorzaken en oplossingen te formuleren. Het lijkt ons dan niet meer dan logisch dat jongeren ook zelf bij dit proces worden betrokken. Dit is wat met name in het kwalitatieve luik van dit onderzoek voorop stond: onderzoek naar de beleving, ervaring en het gebruik van geweld door en onder jongeren is een belangrijk aandachtspunt. In wat volgt worden aan de hand van een aantal vragen de belangrijkste conclusies van dit hoofdstuk overlopen.

1. *Wat percipiëren Vlaamse jongeren als geweld?*

Geweld is een complex begrip. Uit hoofdstuk 1 van dit boek werd duidelijk dat er in de wetenschappelijke literatuur geen overeenstemming bestaat over wat onder ‘geweld’ kan worden verstaan.¹⁰⁸ Hoewel iedereen dit concept intuïtief wel ‘begrijpt’, wordt het op verschillende manieren geïnterpreteerd en ingevuld. We hebben in de literatuurstudie verschillende typologieën van geweld beschreven, die elk op hun manier een invulling aan het begrip geweld geven. Uit de focusgroepen blijkt dat het ook voor jongeren niet evident is om een omvattende definitie van geweld te geven. Zij bekijken geweld vanuit verschillende perspectieven en invalshoeken en geweld wordt volgens hen op uiteenlopende manieren en in verschillende contexten gebruikt. De jongeren brengen, impliciet en expliciet, wel enkele criteria aan die de basis vormen om een bepaalde gebeurtenis of gedraging al dan niet als gewelddadig te beschouwen.

Voor veel jongeren gaat het bij geweld in de eerste plaats, en vaak ook uitsluitend, om fysieke acties tegen personen. Voor anderen overstijgt geweld het louter fysieke, en omvat het ook vormen van verbaal en psychisch geweld. Dit verbaal en psychisch geweld verbinden jongeren wel met fysiek geweld, waarbij het eerste de aanleiding kan zijn voor een fysieke afwikkeling van het geweld.¹⁰⁹ De rol van ‘taal’ wordt hier vermeld en benadrukt bij de betekenisgeving van geweld; enerzijds blijkt ‘taal’ het tegenovergestelde van geweld te zijn, anderzijds kan ‘taal’ of verbaal geweld ook een aanleiding zijn voor het gebruik van fysiek geweld. Deze dubbele betekenis van ‘taal’ bij de definiëring en conceptualisering van geweld komt ook nadrukkelijk terug in de perceptie van jongeren.

Naast fysieke en psychische vormen van geweld onderscheiden jongeren, net zoals Neihardt,¹¹⁰ structurele vormen van geweld, zoals armoede. Uit de verschillende vormen en invullingen van geweld die jongeren vermelden, kunnen we opmaken dat zij geweld vooral omschrijven in termen van pijn, schade toebrengen en kwetsen. Deze pijn kan materieel of immaterieel zijn en kan volgens jongeren toegebracht worden aan zowel personen (direct en indirect) als goederen.¹¹¹ De jongeren geven ook beschrijvingen van geweld die de nadruk leggen op het slachtoffer. Geweld omvat dan alle gedragingen of gebeurtenissen die het slachtoffer tegen zijn wil moet ondergaan,

waarbij de persoonlijke grens van het slachtoffer wordt overschreden. Er zijn ook jongeren die stellen dat de intentie van de dader de doorslag geeft om al dan niet te spreken over geweld. Hierbij is het volgens hen dan belangrijk om de intentie achter een handeling zichtbaar te maken. Verder is er volgens jongeren in een geweldsituatie altijd sprake van een machtsverhouding tussen dader en slachtoffer. Ook Patfoort¹¹² spreekt over een ‘meerdere-mindere-positie’ in een concrete geweldsituatie. Een opmerkelijke vaststelling is dat geweld door jongeren enkel in verband gebracht wordt met ‘anderen’ of ‘de andere’ (personen of goederen) en dat het door hen niet ‘verruimd’ wordt naar geweld dat een persoon zichzelf kan toebrengen (bijvoorbeeld zelfdoding).¹¹³ De term ‘agressie’ is, net zoals geweld, moeilijk onder woorden te brengen door jongeren. Enerzijds lijkt agressie vaak als synoniem te dienen voor geweld, anderzijds percipiëren jongeren het begrip enger en spreken ze over agressie als er een gewelddadige handeling gesteld wordt tegen een voorwerp, en niet tegen een persoon. Uit dit alles kunnen we concluderen dat jongeren het niet evident vinden om geweld af te bakenen, en dat het begrip in hun beleving en ervaring vaak uiteenlopende vormen en specificaties kan aannemen.

2. *Hoe ervaren Vlaamse jongeren geweld in hun leefwereld en wat is hun houding tegenover verschillende geweldsituaties?*

Een eerste vaststelling is dat jongeren een relatief klassiek normen- en waardepatroon hanteren bij hun beeldvorming over geweld. Zij stellen vast dat zwakkeren uit de maatschappij niet gevisieerd mogen worden en geven hier twee basisprincipes weer: ‘kinderen en vrouwen sla je niet’ en ‘(weerloze) ouderen viseren, dat doe je niet’. Bovendien lijkt de houding van jongeren ten aanzien van geweld in het algemeen afkeurend. Enkel vandalisme wordt over het algemeen milder, of toch wat minder afkeurend beoordeeld. Seksueel geweld en huiselijk geweld worden daarentegen door jongeren als zeer ernstig beschouwd; deze vormen van geweld worden unaniem verworpen. De intensiteit en de langdurigheid, met name op het emotionele vlak, worden door jongeren als ‘verzwarende omstandigheden’ beschouwd bij het bepalen van de ernst van deze vorm van geweld. Ook het gebruik van wapens wordt door jongeren verworpen. In de marge van dit debat wordt het gebruik van wapens, en geweld in het algemeen, bij de bevroegde jongeren ook meermaals, en op een relatief genuanceerde manier, in verband gebracht met allochtone jongeren. Hierbij wordt in de focusgroepen vermeld dat allochtone jongeren met problemen vaak extra aandacht krijgen in de media. Zo besteden de media volgens hen verhoudingsgewijs meer aandacht aan het geweld gepleegd door allochtonen dan door autochtonen. Ook extreme geweldsituaties krijgen volgens hen opvallend veel aandacht in de media. Zo verwijzen jongeren meermaals naar enkele gemediatiseerde zaken die zich de laatste tijd hebben voorgedaan in ons land: Joe Van Holsbeeck, Bart Bonroy, Hans Van Themsche en Kim De Gelder.

Uit de gesprekken blijkt dat jongeren in hun leven meermaals worden geconfronteerd met geweld: als slachtoffer, dader of getuige. Alhoewel jongeren over het algemeen vrij negatief staan tegenover het gebruik van geweld, beschouwen ze geweld in enkele bijzondere situaties net wel als een juist antwoord. Zo geven veel jongeren aan dat fysiek geweld gerechtvaardigd is om zichzelf te verdedigen. Zichzelf verdedigen wordt niet automatisch met geweld in verband gebracht of zo ‘benoemd’; ze spreken wel van geweld als de reactie niet overeenstemt en buiten proportie is in vergelijking met het ervaren geweld. Ook het ondergaan van provocaties en beledigingen, zowel gericht op het eigen individu als ten aanzien van dierbare personen, is voor de jongeren, voornamelijk voor jongens, een aanleiding om fysiek geweld te gebruiken. Daarnaast percipiëren met name meisjes uit ons onderzoek verbaal geweld, roddelen en liegen als zeer ernstig, in die mate dat het voor hen een aanleiding kan zijn voor fysiek geweld. Het onderscheid tussen woorden en daden, en tussen psychisch, verbaal en fysiek geweld, wordt, alhoewel niet steeds eenduidig en consequent, op verschillende plaatsen verduidelijkt door jongeren. De ernst van verbaal en psychisch geweld mag, volgens de jongeren, niet onderschat worden en kan bij het slachtoffer zelfs meer schade aanrichten dan lichamelijk geweld.

Hieruit blijkt dat geweld in veel gevallen de uitkomst is van een ervaren provocatie en de daaruit voortvloeiende escalatie, waarbij zowel dader als slachtoffer een actieve rol spelen. Naast geweld dat ontstaat uit een ervaren fysieke of verbale provocatie, wordt er door jongeren ook geweld gepleegd omwille van de ‘kick’. Vooral vandalisme wordt door jongeren als ‘leuk’ ervaren. Hierbij nuanceren jongeren dit vandalisme of deze vorm van geweld door te stellen dat de ‘doelwitten’ voornamelijk publieke eigendommen zijn. Dat het hier, aldus de jongeren, gaat om eigendom dat ‘van niemand is’, waardoor er geen schade aan ‘anderen’ toegebracht kan worden, faciliteert het geweld. Volgens Schinkel¹¹⁴ wordt het esthetische aspect van geweld – geweld plegen omdat men wil weten hoe het voelt en smaakt – wel eens vergeten als er naar een verklaring wordt gezocht voor het gebruik van fysiek geweld. Eerder hebben we al gewezen op het belang van deze intrinsieke factor van geweld. Uit de gesprekken met jongeren blijkt dat een dergelijke intrinsieke component inderdaad in zekere mate aanwezig is bij het al dan niet plegen van geweld.

3. Wat denken Vlaamse jongeren over de oorzaken van en remedies tegen het gebruik van geweld?

Er is al heel wat onderzoek verricht naar wat gewelddadig gedrag bij jongeren stuurt. Dankzij de literatuur beschikken we over allerlei inzichten met betrekking tot de invloed van peers, het gezin, de school, de buurt, enzovoort. Wat zien jongeren als mogelijke oorzaken van geweld? Zijn deze ‘lekeninzichten’ met betrekking tot de oorzaken en invloeden van geweld dezelfde als wat op basis van de wetenschappelijke

literatuur naar voren wordt geschoven? De verschillende vormen van geweldpleging worden door jongeren op verschillende manieren verklaard en belicht, maar zijn grotendeels terug te voeren tot dezelfde factoren. De risicofactoren die jongeren formuleren, vertonen met andere woorden een zekere parallel met de 'klassieke' kenmerken die in de literatuur worden beschreven. Als mogelijke individuele factoren die leiden tot een verhoogde kans op geweld vermelden jongeren: jongen zijn, een jonge leeftijd hebben, allochtoon zijn, uiterlijk, persoonlijkheid, stoornissen, frustratie, een lage intelligentie, een gebrek aan discipline en alcohol- en druggebruik. In het verlengde hiervan zou men kunnen stellen dat het beeld van jongeren met betrekking tot de daders en slachtoffers van geweld ook in zekere mate overeenstemt met het maatschappijbeeld van de 'ideal victims' en 'usual suspects'. Zo worden enkele (persoons) kenmerken beschreven die zij als typisch voor een 'slachtoffer' en als typisch voor een 'dader' identificeren. Echter, hierbij worden door de jongeren ook een aantal factoren en invloeden expliciet genuanceerd, met name met betrekking tot sociodemografische en louter 'uiterlijke' kenmerken. Zo stellen jongeren dat vrouwen, autochtonen, ouderen en 'mannen in kostuum' evengoed geweld kunnen plegen.

Behalve individuele factoren geven jongeren ook kenmerken van het gezin aan die het risico op de ontwikkeling van geweld verhogen. De opvoeding heeft volgens hen een belangrijke invloed op het ontstaan van geweld. De ouders worden hier door jongeren centraal geplaatst. Meer in het bijzonder geven jongeren aan dat een gebrek aan ouderlijke controle, verwennerij, problemen bij ouders en mishandeling door ouders, de ontwikkeling van gewelddadig gedrag kunnen versterken. In de literatuur komen deze kenmerken ook vaak terug als belangrijke risicofactoren van geweld. Daarnaast wordt de invloed van vrienden door jongeren als een belangrijke motivatie voor het plegen van geweld aangegeven. 'Stoer doen', 'erbij horen', en 'aanzien krijgen van vrienden' dragen jongeren hoog in het vaandel. Vooral voor jongeren die zich in de adolescentieperiode bevinden, is de peergroep de belangrijkste bron van socialisatie.

Geweld wordt door jongeren ook vaak in verband gebracht met een grootstedelijke context. De 'klassieke' buurtfactoren die in de literatuur beschreven staan, worden ook door jongeren als risicofactoren genoemd, namelijk: armoede, verloedering, de grote mobiliteit, verschillende culturen en de dichte bevolkingsgraad. Ook de maatschappelijke reactie heeft, volgens onze respondenten, een invloed op geweld. Daarbij hebben ze het onder meer over de media en een heersend gevoel van straffeloosheid. Het toenemende geweld in de populaire cultuur en de prominente aandacht voor geweld in de (nieuws)media heeft volgens jongeren een invloed op het gebruik van geweld, al durven ze niet meteen te spreken van een rechtstreekse invloed: individuele en contextfactoren spelen hier een intermediërende rol. Daarnaast zijn jongeren van mening dat er onder bepaalde jongeren een algemeen gevoel van straffeloosheid heerst dat een invloed heeft op het al dan niet plegen van geweld.

Naast oorzaken van geweld werd er ook naar mogelijke remedies tegen geweld gepeild bij jongeren. Jongeren noemen diverse maatregelen tegen geweld, gaande van eerder preventieve tot curatieve interventies. Hierbij lijken ze ook aandacht te hebben voor zowel een welzijnsgerichte als probleemgerichte aanpak. Als welzijnsgerichte maatregelen, dat wil zeggen preventiemaatregelen gericht op het welzijn van potentiële daders of slachtoffers, wijzen ze op de nood aan een vroegtijdige ondersteuning van slachtoffers van huiselijk geweld, mediaopvoeding binnen de onderwijscontext en het aanbieden van alternatieve activiteiten. De oudere jongeren uit ons onderzoek zijn van mening dat zulke maatregelen effectiever zijn dan de zogenoemde probleemgerichte maatregelen, die zich richten op reeds bestaande problemen. Jongeren geven hier als voorbeelden het plaatsen van camera's in scholen, meer toezicht op scholen en het sluiten van schoollokalen. Een door de jongeren veelgenoemde preventiemaatregel is de inzet van meer politie. Zij menen dat dit in bepaalde risicogebieden een ontradend effect heeft op geweld en criminaliteit, net zoals security op fuiven het aantal vechtpartijen kan verminderen. Jongeren oordelen wel dat het effectieve probleem daarmee nog niet noodzakelijk verholpen is, maar zich ook gewoon kan verplaatsen; er wordt dan buiten in plaats van in de fuifzaal gevochten. Tot slot noemden jongeren ook enkele curatieve maatregelen tegen geweld. Deze zijn: politie, hulplijnen en hulpverleningsorganisaties, begeleiding van daders, gevangenisstraf en werkstraf.